

ประชุมปกนวนม ภาคที่ ๑

นิทานอิหร่านราชธรรม ๑๒ เรื่อง

(ที่เรียกกันมาว่าเรื่อง ๑๒ เหลี่ยม)

พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ

ท่านผู้หญิงตลับ สุรวงศ์วัฒนศักดิ์ ท.จ.

เมษายน พ.ศ. ๒๕๒๕

พิมพ์ที่โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร

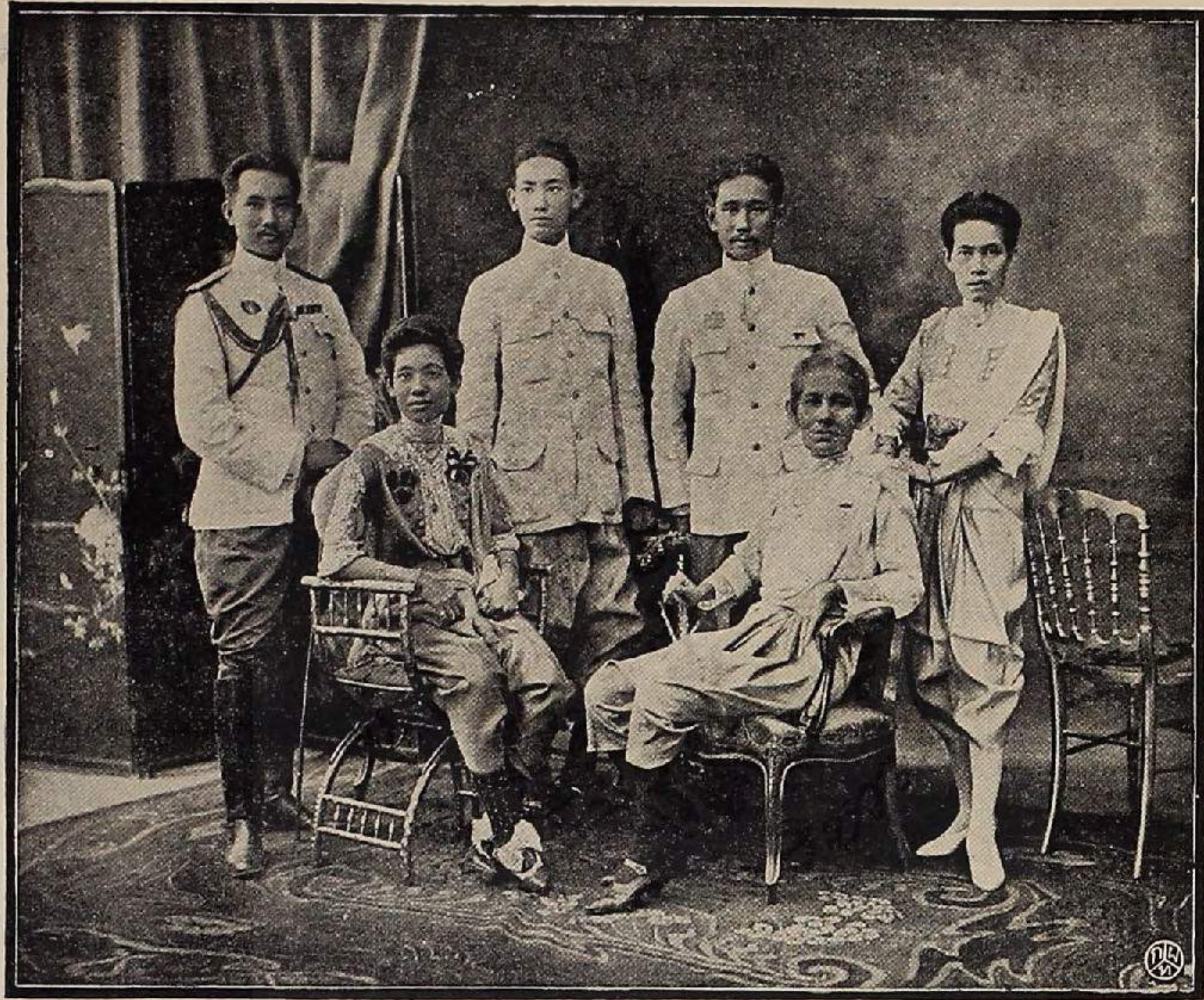
รูปท่านผู้หญิงตลับ สूरวงศ์วัฒนศักดิ์ (โต บุนนาค) กับบุตรธิดา

รูปอื่น พระยาสุรวงศ์วัฒน (เตียม), นายจ่ายง (เต็ม),

พระยาสุรวงศ์ประวัต (เต็น), เลียบ,

รูปนี้ เจ้าจอมเลียม รัชกาลที่ ๕, กับท่านผู้หญิงตลับ,

คำนำ

นายพลตรี พระยาสุรวงค์ วัฒน (เตียม ยุนนาค) ผู้ช่วย
สมุหราชองครักษ์ มาแจ้งความยังหอพระสมุดวชิรญาณสำหรับพระ
นครว่า พร้อมใจกันน้อง ๆ จะใคร่พิมพ์หนังสือเป็นของแจกในงานพระ
ราชทานเพลิงศพท่านผู้หญิงตลับ สุรวงค์ วัฒนศักดิ์ ผู้มารดาสักเรื่อง ๑
ขอให้กรรมการช่วยเลือกเรื่องหนังสือในหอพระสมุด ฯ ให้พิมพ์ ขณะ
นั้นประจวบเวลากรรมการพิจารณาเลือกนิทานโบราณ หมายถึงจะพิมพ์เป็น
หนังสือประชุมปกกรรมขึ้นอีกสักพวก ๑ เช่นเดียวกับประชุมพงศาวดาร
แลประชุมลทธิธรรมเนียบต่าง ๆ ที่ได้พิมพ์อยู่ ข้าพเจ้าชวนให้พิมพ์
หนังสือนิทานอิหร่านราชธรรม ๑๒ เรื่อง ซึ่งได้จัดไว้เป็นภาคที่ ๑ ใน
ประชุมปกกรรม บุตรธิดาของท่านผู้หญิงตลับเห็นชอบด้วย จึงชำระ
ต้นฉบับแล้วจัดการพิมพ์ให้ตามประสงค์.

เรื่องตำนานของหนังสือนิทานอิหร่านราชธรรม ๑๒ เรื่องมีมาอย่าง
ไร แจงอยู่ในคำอธิบายที่พิมพ์ไว้ อีกแผนก ๑ ในต้นจะกล่าวถึงเรื่อง
ประวัติของท่านผู้หญิงตลับ สุรวงค์ วัฒนศักดิ์ ก่อน.

ประวัติท่านผู้หญิงตลับสุวรรณศรีวัฒนศักดิ์

ท่านผู้หญิงตลับ เป็นธิดาคนใหญ่ของพระสพรหมสมบัติ (ถมยา
 ไสสถานนท์) เกิดในรัชกาลที่ ๔ เมื่อวันศุกร์ เดือน ๔ ปีเถาะสัปตศก
 พ.ศ. ๒๓๘๘ เมื่ออายุได้ ๑๐ ปีท่านผู้หญิงอวมสุวรรณศรีวัฒนมารดาเจ้า
 พระยาสุวรรณศรีวัฒนศักดิ์มีความรักใคร่ชอบบิดาไปเสีย จึงได้คืนกับ
 เจ้าพระยาสุวรรณศรีวัฒนศักดิ์มาแต่ยังเยาว์อยู่ด้วยกัน ครั้นเจ้าพระยา
 สุวรรณศรีวัฒนศักดิ์ไปศึกษาต่างประเทศยุโรปกลับมา ได้มาพบปะกันเมื่อ
 เป็นหนุ่มสาว ความที่คุ้นกันมากพาให้เกิดสมัครรักใคร่กัน ท่านผู้
 หญิงอวมจึงขอต่อบิดา แล้วยกให้เป็นภรรยาเจ้าพระยาสุวรรณศรีวัฒนศักดิ์
 เมื่อ พ.ศ. ๒๔๑๗ แต่เมื่อเจ้าพระยาสุวรรณศรีวัฒนศักดิ์ยังเป็นนายพันตรี
 ที่พระอมรวิสัยสระเกษ บังคับการกรมทหารปืนใหญ่ ท่านผู้หญิงตลับ
 ได้ร่วมทุกข์อยู่ด้วยกันกับเจ้าพระยาสุวรรณศรีวัฒนศักดิ์ ฉนั้นเป็นแม่เจ้า
 เรือนแต่คนมาจนตลอดอายุของสามี มีบุตรธิดาด้วยกัน ๘ คน ถึง
 แก่กรรมเสียแต่เมื่อ ๔ คน อยู่มาจนโตใหญ่ ๕ คน คือ

ที่ ๑ บุตรชื่อนั้น ได้เป็นทพระยาสุรยานวงศ์ประวัติ รับพระ
 ราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ตติยจุลจอมเกล้า สำหรับตระกูลเจ้า
 พระยาสุวรรณศรีวัฒนศักดิ์ แลเป็นตำแหน่งปลัดมณฑลปัตตานี แต่ถึง
 อนิจกรรมเสียก่อนมารดาเมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๑

ที่ ๒ ธิดาชื่อเลียบ

ที่ ๓ บุตรชื่อนั้น ได้เป็นที่พระยาสุวรรณศรีวัฒน รับพระ
 ราชทานพานทอง เป็นนายพลตรีทหารบก รับราชการตำแหน่งผู้
 ช่วยสมุหราชองครักษ์อยู่ชคน

ที่ ๔ อิศาชอเลียม ถวายตัวทำราชการฝ่ายในในรัชกาลที่ ๕ ได้
เป็นเจ้าจอมรับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ตติยจุลจอมเกล้าฝ่ายใน
ที่ ๕ บุตรชอเต็ม ได้เป็นทนาย รัชราชการอยู่ในกรมมหาด
เล็กขคน.

อันเรื่องประวัติของสตรีที่เป็นแม่เจ้าเรือน คนภายนอกมักจะรู้
แต่ส่วนข้างเสีย เช่นคร่ำยากฤกษ์ร้าย ร้าย ฤกษ์เลววิเวทกับสามี การ
จึงได้ ไต่กิ่งแพร์หลาย แต่ส่วนข้างดีนั้นมิใคร่จะปรากฏแก่คนภาย
นอก เพราะธรรมดาแม่เจ้าเรือนที่มีวิชาฉลาดไม่หนักไปในอคติ
ย่อมประพฤติรักษามารยาตสัมมาคารวะ อย่างโบราณเรียกว่าเป็นข้าง
ดีหลัง ให้สามีนำหน้ารักษาเกียรติยศของสามี ถึงจะสามารถ
ประกอบกิจเป็นกำลังของสามีสักเพียงใด ก็มีใครจะให้ปรากฏแก่ผู้
อื่น แม่เจ้าเรือนที่มักเป็นเช่นนั้น จึงยากที่คนภายนอกจะล่วงรู้เรื่อง
ประวัติได้ ก็แต่หลักฐานอันเป็นทางที่จะสังเกตมีอยู่ในประวัติของสกุล
ดังเช่นที่เจ้าพระยาสุรวงศ์วัฒนศักดิ์อยู่ด้วยกันมากกับท่านผู้หญิงตลับตั้ง
แต่ยังมีถ้านั้นตรเป็นผู้น้อย ค่อยเจริญรุ่งเรืองด้วยกันมาโดยลำดับ จน
สามีได้เป็นที่เจ้าพระยาภรรยาก็เป็นท่านผู้หญิง เป็นใหญ่ในสกุลวงศ์
อันอุปด้วยเกียรติยศแลศฤงคาร ขอนเถาว่าโดยเฉภาะตัวก็ควรนัย
ว่าท่านผู้หญิงตลับเป็นภรรยาที่ดีประการ ๑ อีกประการ ๑ ท่านผู้หญิง
ตลับมีบุตรธิดาหลายคน ได้บำรุงเลี้ยงแลฝึกสอนมาจนเต็มใหญ่
ที่ควรทำราชการก็ได้ทำราชการมีเกียรติยศตั้งตัวได้ทันตามารดาเห็น
ทุกคน ขอนเถาว่าท่านผู้หญิงตลับเป็นมารดาที่ดีด้วยประการ ๑

อีกประการ ๑ ในเวลาเมื่อเจ้าพระยาสุรวงค์วัฒนศักดิ์ยกยงมชวตรออกกต
 ฤาเมื่อดงอสังกรรมแล้วกต ท่านผู้หญิงตลับอยู่ในสตรีมยันตาศักก
 ผู้หนึ่ง ซึ่งมีผู้ชอบพอมากทั้งเจ้านายขุนนางแลบุคคลชั้นอื่น แม่
 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงแสดงคุณเคยชอบพระราชอัธยาศัยมาทั้ง ๒
 รัชกาล ได้พระราชทานเครื่องยศท่านผู้หญิง แลเครื่องราชอิสริยาภรณ์
 จุลจอมเกล้าฝ่ายในชั้นที่ ๒ มาแต่รัชกาลก่อน ขอนควรรนว่าเพราะ
 ท่านผู้หญิงตลับเป็นมิตรที่ดีด้วยอีกประการ ๑ ความ ๓ ขอทูลว่า
 มาว่าเป็นเกียรติคุณของท่านผู้หญิงตลับ คือว่าเป็นภรรยาที่ดี เป็น
 มารดาที่ดี แลเป็นมิตรที่ดี ข้าพเจ้าเชื่อว่าบรรดาผู้ที่ได้รู้จักคุ้นเคย
 กับเจ้าพระยาสุรวงค์วัฒนศักดิ์แลท่านผู้หญิงตลับมาก่อน เห็นจะ
 ไม่มีผู้ใดคัดค้าน.

เรื่องประวัติของท่านผู้หญิงตลับในตอนเมื่อสามถึงอสังกรรมแล้ว
 คนภายนอกพอรู้ข้อความได้ถนัดจน ด้วยท่านผู้หญิงตลับต้องรับ
 ภาระอุปการะปกครองครอบครัวแลบ้านเรือนของสามต่อมา ได้รับความ
 ลำบากในชั้นแรกไม่น้อย เหตุด้วยเจ้าพระยาสุรวงค์วัฒนศักดิ์ถึง
 อสังกรรมโดยขุขุมมิได้ทันสั่งเสียเรื่องทรัพย์สินสมบัติ พระบาทสมเด็จพระ
 พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวต้องทรงตั้งกรรมการจัดการแบ่งมรดก ข้าพเจ้า
 ผู้แต่งเรื่องประวัตินี้อยู่ในกรรมการด้วยผู้หนึ่ง จึงได้ทราบความครั้งนั้น
 ได้สนิทสนมท่านผู้หญิงตลับ ว่าสมควรเป็นผู้ใหญ่ในสกุล ด้วยออกออม
 อารตอวงศ์วารของสามไม่เอาเปรียบผู้อื่น เพราะฉนั้นจึงเป็นทศเคารพ

นบถของบรรดาบรรดาภรรยาอื่น แลอนุภรรยาของเจ้าพระยาสุรวงศ์
วัฒนศักดิ์ก็ต่อมากจนตลอดอายุของท่านผู้หญิงตลับ.

ตั้งแต่เจ้าพระยาสุรวงศ์วัฒนศักดิ์ถึงอสัญกรรมแล้ว ท่านผู้หญิง
ตลับนิยมแต่ฆ่าเพี้ยศัลทานการกศล มิใคร่จะไปสู่ที่สมาคมตั้งแต่
ก่อน แต่กิจธุระอื่นใดที่ได้รับภาระสยมาจากสามี ดังเช่นการทนบำรุง
บุตรภรรยาของเจ้าพระยาสุรวงศ์วัฒนศักดิ์เป็นต้น ท่านผู้หญิงตลับ
มิได้ทอดทิ้งจนตลอดอายุ อนึ่งเมื่อเจ้าพระยาสุรวงศ์วัฒนศักดิ์ยังมี
ชีวิตอยู่ ได้รับเป็นตำแหน่งมรรคนายกวัดประยวงศาวาส อันเป็น
วัดสำหรับสกุล ครั้นเจ้าพระยาสุรวงศ์วัฒนศักดิ์ถึงอสัญกรรม พระสงฆ์
วัดประยวงศา ฯ ขอให้ท่านผู้หญิงตลับเป็นมรรคนายก ก็ยอมรับ
นำทนน ทำการบำรุงพระอารามแทนสามีต่อมา ได้ชวนชวายทำ
การปฏิสังขรณ์พระอุโบสถแลพระมหาสถูปวัดประยวงศาวาสจนสำเร็จ
ทั้ง ๒ อย่าง.

ท่านผู้หญิงตลับช่วยเรอวังมากกว่า ๒ ปี ถึงอนิจกรรมเมื่อวัน ๕
มกราคม พ.ศ. ๒๔๖๔ คำฉนวนอายุได้ ๖๗ ปี พระบาทสมเด็จพระเจ้า
อยู่หัวทรงพระอนุสรณ์คำนึงถึงความชอบความดีแลความสามัคคีของเจ้า
พระยาสุรวงศ์วัฒนศักดิ์กับท่านผู้หญิงตลับที่ได้มีมาแต่หนหลัง จึงทรง
พระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานโกษาจู้ให้ประดับศพเป็นเกียรติยศ
กำหนดจะได้ทำการปลงศพในเดือนธันวาคม พ.ศ. ๒๔๖๕ น มีพิธีทำบุญ
ที่หน้าศพณบ้านเรอในในวันที่ ๒๕ ที่ ๒๖ ธันวาคม ครั้นวันที่ ๒๗ เวลา
๕ นาฬิกาหลังเที่ยง จะพระราชทานเพลิงศพท่านผู้หญิงตลับที่เมรุวัด

(๖)

ประยวงศาาศ ^{๕ ๕} สันเนอความตามเรื่องประวัติท่านผู้หญิงตลับเพียง
ท่าน.

กรรมการหอพระสมุท ฯ ขอนุนโมทนาทุกศลขุญรายชัทธิษณานุปทาน
ซึ่งบุตรธิดาได้พร้อมใจกันบำเพ็ญการกุศลปลงศพสนองคุณท่านผู้หญิง
ตลับสรวงศ์วัฒนศักดิ์ ผู้มารดา ด้วยความกตัญญูกตเวที แลได้
พิมพ์หนังสือเรื่องนให้ได้อ่านกันแพร่หลาย เชื่อว่าท่านทั้งหลายผู้
ได้รบสมุทเล่มนี้ไป คงจะพอใจแลอนุนโมทนาด้วยทั่วกัน.

ภู่ ๓๖ พระสมุทร สภานายก

หอพระสมุทวชิรญาณ

วันที่ ๒๐ ธันวาคม พระพุทธศักราช ๒๔๖๕

สารบาณเวียง

อธิบายนิทานอิหร่านราชธรรม		หน้า (๘)
เรื่องพระเจ้ามามุนไปเยี่ยมศัพพะพระเจ้าเนาวส์วาน		หน้า ๑
นิทานที่ ๑ เรื่องพระเจ้าฟาริคุนหาโลหิตเต็กเป็นกระสายยา		หน้า ๗
นิทานที่ ๒ เรื่องพระเจ้าหุมาขุนคิกเก็บภาษีผลทัญทิม		หน้า ๑๐
นิทานที่ ๓ เรื่องพระเจ้าสันหยันยงเต็กโดยสำคัญว่าเป็นเนอ		หน้า ๑๓
นิทานที่ ๔ เรื่องพระเจ้ายหรามตั้งคนคตเป็นเสนาบดี		หน้า ๑๔
นิทานที่ ๕ เรื่องสัตว์เตรฉานร้องทุกข์ต่อพระเจ้าเนาวส์วาน		หน้า ๑๘
นิทานที่ ๖ เรื่องพระเจ้าเนาวส์วานพิพากษาทรัพย์แผ่นดิน		หน้า ๒๑
นิทานที่ ๗ เรื่องพระเจ้ามินส์รพระกรรณตั้ง		หน้า ๒๓
นิทานที่ ๘ เรื่องพระเจ้ายินนุเลียงลูกโจร		หน้า ๒๖
นิทานที่ ๙ เรื่องพระเจ้ามหาติมยอมให้พระเค็ยรเป็นทาน		หน้า ๓๐
นิทานที่ ๑๐ เรื่องพระเจ้าวะคินซาพิพากษาโทษพระราชบุตร		หน้า ๓๔
นิทานที่ ๑๑ เรื่องพระราชกุมารพ้องเวนราชสมบัติกัน		หน้า ๔๒
นิทานที่ ๑๒ เรื่องแปลงรสผลมะม่วง		หน้า ๔๖

อธิบายนิทานอิหร่านราชธรรม

นิทานพวกนี้เป็นนิทานแขก จะเรียกชื่อเรื่องหนึ่งชื่อในภาษาแขก ว่ากะไรหาทรายไม่ แต่ไทยเราเรียกกันมาว่า “เรื่องสิบสองเหลี่ยม” เข้าใจว่าใครคนลขบขี้เคิมเข้ามาแปลเป็นภาษาไทยแต่เมื่อ กรุงศรีอยุธยา ยังเป็นราชธานี ขอนร ใดด้วยสำนวนที่แปลเป็นสำนวนโบราณ และมี หลักฐานอีกอย่างหนึ่ง ที่หนังสือเรื่องนในหอพระสมุดฯ มีลขบขี้ตัวทอง ของหลวงศรีรัชกาลที่ ๑ มีบานแพนงปรากฏว่าอาลักษณ์เขียนเมื่อ เดือน ๗ ขาลจัตวาศก พ.ศ. ๒๓๒๕ อันเป็นรัชชพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกเสด็จปราบดาภิเษก แต่มีใ้กกล่าวถึงการทำ แปลไว้ ในบานแพนง จึงเห็นว่าหนังสือเรื่องทนขบขี้ออกมาแต่ครั้ง กรุงศรีอยุธยา เพราะเป็นนิทานสภาสีที่ว่าด้วยราชธรรม จึงไปรตฯ ให้สร้างขบเป็นลขบขี้หลวงเก็บไว้ ใกล้พระองค์สำหรับจะใ้ทตรงสอยสวนใ้ โดยง่าย แลหนังสือเรื่องนนอกจากลขบขี้หลวงยังพบลขบขี้อื่นอีกหลาย ลขบขี้ ส่อให้เห็นเป็นหลักฐานประกอบกับข้อความที่กล่าวมา ควร เชื่อใ้ว่าแปลแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี.

แต่หนังสือเรื่องนจะใ้มาแต่แขกชาติไหน แลใ้มาในรัชกาล ไหน ขอนใ้แต่คาดคะเนตามเค้าเงอนที่มออย่าง คือในตำนานเอง สังเกตคัมภีร์นิทานว่าด้วยครั้งพวกอิหร่านมีอำนาจปกครองทั้งประเทศ เปอรเซียแลประเทศอิรักรวมกัน เป็นเรื่องนิทานทางอินเดียก็มขาง ลากเลาจะเป็นของพวกแขกชาวเปอรเซียรวบรวมแต่งขึ้น ขอนใ้มา ถึงประเทศนั้น มีเค้าเงอนในพงศาวดาร ว่าเมื่อครั้งแผ่นดินสมเด็จพระ

พระนารายณ์มหาราชา พระเจ้าแผ่นดินเปอร์เซียได้แต่งราชทูตเข้ามายังเมืองไทย โดยประสงค์จะให้มาเกลี้ยกล่อมสมเด็จพระนารายณ์ฯ ให้เข้ารับศาสนาอิสลาม เหมือนอย่างทพวกฝรั่งเคยพยายามเกลี้ยกล่อมจะให้เสด็จเข้ารับศาสนาคริสต์ ทูตเปอร์เซียเข้ามาครั้งนั้นคงจะพาครุฑาอาจารย์ ทชานาญศาสนาแลราชธรรมทาง ประเทศเปอร์เซียเข้ามาด้วย บางทีจะนำหนังสือเรื่องนเข้ามา แลสมเด็จพระนารายณ์ฯ ได้โปรดให้แปลออกเป็นภาษาไทยในครั้งนั้น เหตุด้วยหนังสือเรื่องนว่าด้วยราชธรรมเป็นพจน ไม่สู้เกี่ยวแก่ศาสนาจึงรักษาไว้เป็นแบบฉบับสืบมา.

ในหนังสือเรื่องนมคัพท ที่แปลแปลกลอยู่ในนิทานเรื่องที ๕ คัพท หนังสือให้เห็นว่าแปลมาเก่าแก่ คือเรียกสัตว์อนเกิดแต่มาภักขพาประสมกันว่า “แม่” สัตว์อย่างนเรียกกันในชั้นหลังว่า “ล่อ” ที่เรียก ว่า “แม่” ไม่เคยเห็นเรียกในหนังสือเรื่องอนเลย ยังมีคัพท อน ๆ ในนิทานเหล่านี้ ทพอจะค้นหาหลักฐานได้ ก็หลายคัพท ได้วานไปรเฟคเซอร์ เซเคิล บรรณารักษ์ใหญ่ในหอพระสมุดฯ สอยในพงศาวดารประเทศเปอร์เซียได้ความอธิบายดังนี้.

ข้อในนิทานนำ

พระเจ้ามามน Mahmud เป็นพระเจ้าแผ่นดินเปอร์เซีย ในราชวงศ์ คคเนวิต ทรงราชย์เมอราว พ.ศ. ๑๕๑๔

พระเจ้าเนาวส์วาน Nushirwan เป็นพระเจ้าแผ่นดิน เปอร์เซีย ในราชราชวงศ์สัสสนิก ทรงราชย์เมอราว พ.ศ. ๑๐๗๔

เมืองบักดัด Baghdad เป็นราชธานีประเทศอิรักยกตน

เมือง มะดาวัน Mada'in (แปลว่า นคร) คือเมือง สเตลิฟน อยู่ข้างใต้เมืองบักดัด

ชื่อในนิทานเรื่องที่ ๑

พระเจ้าฟารุดิน Faridun พระเจ้าแผ่นดินในราชวงศ์เปอร์เซีย

ชื่อในนิทานเรื่องที่ ๒

พระเจ้าฮูมายุน Humayun พระเจ้าแผ่นดินในราชวงศ์มองโกลใน
อินเดีย

เมืองบุทราฐู Gujarat เมืองในอินเดีย

ชื่อในนิทานเรื่องที่ ๓

พระเจ้าสันทัน Shahryar พ้องนามพระเจ้าแผ่นดินในต้นเรื่อง
อาหรับราตรี

ชื่อในนิทานเรื่องที่ ๔

พระเจ้าบะฮรัม Bahram พระเจ้าแผ่นดินเปอร์เซีย ทรงพระนาม
นมหลายองค์ องค์ที่มเกยรติมาก เสวยราชย์เมอราว พ.ศ. ๘๖๓

ชื่อในนิทานเรื่องที่ ๕ ที่ ๖ ซ้ำกับที่สอบแล้วบ้าง สอบไม่ได้ความ
บ้าง

ชื่อในนิทานเรื่องที่ ๗

เจ้ามันสุร Mansur พระเจ้าแผ่นดินเปอร์เซียในราชวงศ์
ลิสสันติก ทรงราชย์เมอราว พ.ศ. ๑๕๐๔

เจ้ายัมลิต Jamshid พระเจ้าแผ่นดินเปอร์เซียราชวงศ์ที่ ๓

เจ้าอรุม Roum คือพระเจ้าแผ่นดินที่ครองประเทศเตอร์ก

(๑๑)

เมืองเฆราซ Herat อยู่ในประเทศอัฟกานิสถาน

เมืองยมาน Yemen อยู่ในประเทศอาหรับ

ข้อในนิทานเรื่องที่ ๘ สอบไม่ได้ความ เรื่องที่ ๙ ซ้ำกับที่สอบ
แล้วบ้าง สอบไม่ได้ความบ้าง

ข้อในนิทานเรื่องที่ ๑๐

เมืองอาราม Haram เป็นชื่อเก่าของเมืองเมกกะ

ข้อในนิทานเรื่องที่ ๑๑ ไม่จำเป็นต้องสอบ นิทานเรื่องที่ ๑๒ เป็น
เรื่องชาดก ไม่ต้องสอบ

นิทาน ๑๒ เรื่องนี้ หมอสมิทเจ้าของโรงพิมพ์ ทบวงคอแหลมได้
พิมพ์เป็นครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๓ แต่ฉบับของหมอสมิทความบกพร่อง
ไม่เรียบร้อยเหมือนฉบับที่มีในหอพระสมุด ฯ อีกประการ ๑ ที่เรียกชื่อ
กันมาแต่เก่าก่อนว่า “เรื่องสิบสองเหลี่ยม” เห็นว่าไม่ชวนอ่าน เสมือน
นามยัดคำของหนังสือเสีย นิทานเหล่านี้เป็นนิทานของพวกเขาแขกอิหร่าน
แล้วว่าด้วยราชธรรม พิมพ์ใหม่ครั้งหนึ่งให้ชื่อเสียใหม่ว่า “นิทาน
อิหร่านราชธรรมสิบสองเรื่อง”

นิทานอิหร่านราชธรรม ๑๒ เรื่อง

ตอนที่เรียกกันว่าเรื่องสิบสองเหลี่ยม

นิทานพระเจ้าเนาวส์ว่านวกินทรงธรรมนั้น ว่าในกาลวันหนึ่ง
สมเด็จพระเจ้ามามนบรมกระษัตริย์ อันผ่านสมบัตย์อยู่ณกรุงยัคคาค
เสด็จออกหน้าพระที่นั่ง ตรัสแก่มุขมนตรีว่า เราได้ยินผู้เฒ่าผู้แก่
เล่าสืบกันมา ว่าสมเด็จพระเจ้าเนาวส์ว่าน เป็นพระมหากษัตริย์
ทรงธรรมอันประเสริฐ เสดยราชสมบัตย์อยู่ณเมืองมะคาวิน อาณา
ประชาราษฎร์ชาวบ้านชาวเมืองทั้งปวงอยู่เย็นเป็นสุขปราศจากทุกข์ภัย
อันตราย ครั้นพระเจ้าเนาวส์ว่านเสด็จสวรรคตแล้ว พระเจ้าหรมก
ได้ครองราชสมบัตย์แทนพระราชบิดา จึงให้ตามณทพบนยอกฎเขาที่ใน
ป่าแคว้นแคว้นเมืองมะคาวิน ไว้พระศัพพะพระเจ้าเนาวส์ว่านผู้เป็นพระราช
บิดา มณทพนั้นทำด้วยทองคำประดับเนาวรัตนต่าง ๆ แล้วจารึก
อักษรในแผ่นทอง เป็นข้อบัญญัติแลนิทานทำนองคลองธรรมไว้ใน
มณทพนั้นทั้ง ๑๒ เหลี่ยม สำหรับพระมหากษัตริย์แลเสนาบดีที่จะได้
ปรนนิบัติตาม ให้อาณาประชาราษฎร์อยู่เย็นเป็นสุข แลพระมณทพ
นั้นอยู่แห่งใดตำบลใดใครยังรู้เห็นบ้างฤๅ เสนาบดีมุขมนตรีกราบทูล
ว่า เคยได้ยินแต่เล่ากล่าวสืบมาต่อ ๆ กันว่า แต่พระเจ้าเนาวส์ว่าน
เสด็จสวรรคตมาจนตราบเท่ายศนี้ นับตามศักราชได้ ๒๕๐๐ ปีแล้ว

๑ สงสัยว่าฉบับเดิมจำนวนจะเพียง ๒๕๐ ปี จะเขียนสูญเกินไปสูญหนึ่ง.

ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงจะได้รู้ว่าพระมณฑปซึ่งไว้พระศพนั้น ^๑ อยู่แห่ง
 ไตตำบลไคหามไค พระเจ้ามามุนจึงตรัสแก่เสนาบดีมขมนตรีว่า พระ
 เจ้าเนาวส์ว่านก็สิ้นพระญาติวงศ์แล้ว ^๒ และเมืองมะดาวินนั้นกชนแก่
 เมืองเรา ควรเราจะไปเยือนพระศพ จะได้แจ้งในอักษรคำสั่งขัญญัต
 จารกไว้ นั้น ครั้นตรัสดังนั้นแล้วพระเจ้ามามุนเสด็จไปเมืองมะดาวิน
 ครั้นไปถึงมะดาวินแล้ว ชาวเมืองมะดาวินจึงเอาเข้า โภชนสาส์
 รวงนั้นยาวสองศอก ผลนั้นเท่าผลทับทิมมาถวาย ว่าชาวนาไถนา
 อยู่ไคตำบลไค ดิน พระเจ้ามามุนจึงสืบถามผู้เฒ่าผู้แก่ว่า เข้าโภชน
 สาส์เป็นแต่เมื่อครั้งพระมหากษัตริย์องค์ไคจึงเคยใหญ่ถึงเพียงนี้ แล
 มณฑปพระเจ้าเนาวส์ว่านอยู่ตำบลไคผู้ ไครับข้างฤา ผู้เฒ่าผู้แก่ให้
 กรายทลว่าอายุข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงอยู่ ^๓ จะได้แจ้งเนอความนั้นหา
 มิได้ ข้าพระพุทธเจ้าเห็นจะแจ้งเนอความครั้งนี้แต่มีอายุหยัดเป็นผู้ เฒ่า
 อยู่ณเมืองปาส์นั้น พระเจ้ามามุนจึงสั่งให้หาอายุหยัดมานำพระที่นั่ง
 แลพระเจ้ามามุนจึงตรัสถามอายุหยัดว่าอายุมากน้อยเท่าใด แลรวง
 เข้าโภชนสาส์เป็นแต่เมื่อครั้งใด แลพระมณฑปพระเจ้าเนาวส์ว่าน
 นั้นแจ้งข้างฤาว่าอยู่ตำบลไค อายุหยัดจึงกราบทลว่าอายุข้าพเจ้าได้
 ๓๒๐ ปีแล้ว ^๔ แลรวงเข้าโภชนสาส์ เป็นแต่ครั้งพระเจ้าเนาวส์ว่าน
 วาकिनทรงธรรม แต่เมืองมะดาวินไปถึงเขาพระมณฑปอยู่นั้นเป็นทาง
 ๑๕๐๐ เส้น เอิสร้างพระมณฑปนั้นขนภเขาสูงถึง ๑๗๐ เส้น ฤเขา

๑ ความในฉบับตัวทองของหลวงจีนตั้งแต่ก่อนไป.

๒ สงไสยว่าที่ถูจะเป็น ๑๒๐ ปี.

นั้นมิถารน้ำไหล พระมณฑปนั้นทำด้วยทองคำประดับด้วยเนาวรัตน์
 สว่างรุ่งเรืองอยู่ในภูเขาอันประคองกลางวัน แลพณพระมณฑปนั้นคาย
 ไปด้วยแผ่นเงิน แลเมื่อพระเจ้าหรมกจะใกล้สวรรคตนั้นให้สมทบทาง
 เสีย พระเจ้ามามุนจึงสั่งให้ช่างศิลาไปด้วยมูอาายหยัด ให้ไปตัด
 ทางแต่พอทรงม้าเสด็จไปได้ มูอาายหยัดก็เอาช่างศิลาไปตัดทางตาม
 รัชสังสำเร็จแล้ว เข้ามากราบทูลแก่พระเจ้ามามุนฯ เอิอเสด็จทรงม้า
 พระที่นั่งไปด้วยมูอาายหยัดกับมนตรี ๓ คน มหาตเล็กคน ๑ เป็น ๒ คน
 ด้วยกันทั้งพระองค์ แลให้รพพลทั้งนั้นอยู่แต่บนอกภูเขาซึ่งสมทบทางไว้นั้น
 แล้วพระเจ้ามามุนตรัสว่าพระเจ้าเนาวสว่างเป็นพระมหากษัตริย์ผู้ทรง
 ธรรม เราจะลงจากหลังม้าเข้าไปจึงจะควร ทรงพระราชดำริห์แล้ว
 เท่านั้น ก็เสด็จลงจากม้าเข้าไปจนถึงพระมณฑป เห็นประตูเหล็ก
 ปิดอยู่

แลในบานประตูเหล็กนั้นจารึกไว้ด้วยทองคำว่า มนุษย์นั้นมิแก้ว
 ๕ ดวง ดวง ๑ คือแก้วบุญญา บำรุงแก้วนั้นให้ประหยัด ศัตวรรษนั้น
 คือ โมโห ดวง ๒ นั้นคือแก้วความรู้ บำรุงแก้วนั้นคือมธยัต ศัตวรรษนั้น
 คือ (อะไรความในฉบบขาค) ดวง ๓ นั้นคือแก้วความอาย บำรุงแก้วนั้น
 คือมานะ ศัตวรรษนั้นคือมาตคาม ดวง ๔ นั้นคือแก้วความซอ บำรุง
 แก้วคือสัจ ศัตวรรษนั้นคือคาย ดวง ๕ นั้นคือแก้วอญ บำรุงแก้วนั้นคือ
 ถอดคำ ศัตวรรษนั้นคือโลก^๓ ว่าถ้าผู้ใดทำการชั่วจะไต่ชั่ว ถ้าผู้ใด
 ทำชอยจะไต่ชอย

๑ อธิบายแก้ว ๕ ดวง ความในฉบบเห็นจะวิปลาศด้วยคัดลอกกันต่อ ๆ มา
 ได้สอบฉบบที่มีอยู่ในหอพระสมุด ฯ ถึง ๓ ฉบบก็เป็นอย่างเดียวกัน.

ครั้นพระเจ้ามามนทรงพระอักษรนั้นแล้วมีชา

ท่านผลักยาน

ประตุ ๆ นั้นก็เบ้คออก จึงเสด็จเข้าไปถึงพระมณฑป เห็นม่านนั้นผูก
เป็นสายยนต์ไว้ เอาพระหัตถ์ไปต้อม่าน ๆ นั้นก็ล้วยหลดลง พระเจ้า
ก็เสด็จเข้าไปในมณฑปนั้น จึงเห็นยานประตุแลฝาผนังนั้นแล้วไปด้วย

ทองคำ แลพระที่นั่งซึ่งไว้พระศัพพะพระเจ้าเนาวส์ว่านั้น แล้วไปด้วย
ทองคำถมราชาวตักคันประดับพลอย องค์พระเจ้าเนาวส์ว่านั้นทรง

เครื่อง เสด็จอยู่บนพระที่นั่งคงเป็นอยู่ พระเจ้ามามนจึงไปนบนอบพระเจ้า
เนาวส์ว่าตามเคารพ แลเปลื้องพระภษาทรงให้ ใหม่ แลเห็น
พระองค์สถชนประคองเป็นอยู่ เห็นแต่พระภักตร์เป็นผ้าหมองอยู่สัก

หน้อย แลกลิ่นยาซึ่งแพทยาณเมืองมะดาวินประกอบทาพระองค์ ไว้ในนม
กลิ่นหอมประหลาด ๆ จะเปรียบด้วยกลิ่นอินโตมิโตมิ จึงพระเจ้ามามน
เอาเครื่องหอมไปทาพระองค์แล้ว เอาพระภษาซึ่งเอาไปนั้นทรงให้ ใหม่

จึงเห็นแผ่นทบทิมซึ่งจารึกไว้เป็นอักษร ๕ ประการห้อยไว้ตรงหน้า
พระภักตร์นั้น ประการ ๑ ว่าโลกมิได้ ยน ชอบให้ประหยัดความชั่ว

จึงจะได้ความชอบ ๒ ประการนั้นให้ ผู้มีขันตาคักกตโอบอ้อมเอนค้อย่า
ข่มเหงผู้อยู่ในขังคย ผู้อยู่ในขังคยนั้นก็ให้เกรงกลัวผู้มีบรรตาคักกต

๓ ประการนั้นว่ารบพุ่งเอาบ้านเมืองมาไว้ ในขังคยก็ตี ไซ้ว่าจะครอง
อยู่ไปไต่ ช้วนรัตนกร ชอบให้ทำความดีจะได้เป็นเสขียงไปภายภาคหน้า

คักกว่า ๔ ประการนั้นว่าถ้าจะทำดีทำร้ายเท่าใด ๆ ก็จะได้เท่าที่ทำ

นั้นแล ๕ ประการนั้นว่าพระมหากษัตริย์ประคองตนไม่อันสคชน แล
ราษฎรประคองรากไม้ ถ้าแลรากไม้นั้นมคปลวกกิน ตนก็เหี่ยวแห้ง

พลันลม ถ้าแลวากนั้นมคปลวกม ไคเขยตเขยง คณนิกชนสคจะ
ยังยงเปนผลสขไป

อนึ่งอำมรงค์อยทนวพระหัตถ์ชวานัน ๔ วง จารึกเป็นอักษรไว้
๔ ประการ ประการ ๑ ว่าถ้าจะลงโทษแก่ผู้อยู่ในบังคับนั้นแต่พอสม
ควร ให้ไปรตจงมาก ๒ ประการนั้นให้ตรกถึงทุกซคขว้ายัญญา
น้อยจงอยู่ในบังคับ ๓ ประการนั้นว่าถ้าอายุจะยืนอยู่สักพันยกค อย่า
ให้ลมชงความตาย ๔ ประการนั้นว่าอันผู้อยู่ในพิภพนยงแต่ผู้ ที่ไปรต
ให้นำใจมนุษย์

แลพระอำมรงค์ใส่ในนิ้วพระหัตถ์ซ้ายนั้น ๔ วง จารึกเป็นอักษร
ไว้ว่า เป็นพระมหากษัตริย์นั้นอย่าลิม ๔ ประการนี้ ประการ ๑
ให้ทรงธรรม ๒ ประการนั้นตั้งแต่ผู้จะเป็นเสนาบดีนั้นให้มีบัญญัติซึ่ง
ต่างพระเนตรพระกรรณได้ ๓ ประการนั้นว่าให้บำรุงพระศาสนาให้รุ่ง
เรือง ๔ ประการนั้นว่าถ้าผู้ใดจะกราบทุกด้วยเนอความสิ่งใด ๆ (ฟัง)
ให้ถองแทแล้วจงตรัสสั่ง

แลแผ่นทบที่มชงผกขอพระหัตถ์ชวานันจารึกไว้ว่า (๑) ถ้า
จะใช้การสิ่งใด ๆ ให้ใช้คนผู้มีบัญญัติ (๒) ถ้าจะทำการสิ่งใดอย่าทำ
ใจเร็ว (๓) ถ้าจะไปทางใดให้ดูทางซึ่งจะกลับมาได้นั้น (๔) ถ้า
จะเจรจาสิ่งใดปลูกษาก่อนแล้วจงเจรจา

แลจารึกไว้ในยทมราชผกขอพระหัตถ์ชวานันว่า ถ้าเสนาบดี
ทำมิได้ มีความชอยแก่พระมหากษัตริย์นั้น ๔ ประการ ๑ มิได้เอาใจ
ใส่แก่ราชการ ๒ ประการนั้นว่าเห็นแต่จะไคพัสคทองเงิน ๓ ประ

การนั้นนฤชยาแก่เพื่อนกัน & ประการนั้นสิ่งใดมิควรนำมาทำ (ทั้ง
นี้ไม่ควรชบเลียงให้มยคคกค)

แลในฝ่ายนี้พระมณฑปนั้นจารึกไว้ว่า (๑) ถ้าผู้ใดทำผิด
อย่าให้ทำผิดตอ (๒) ถ้าจะทำการอันใดให้ประกอบด้วยอธิยาศรัย
อนึ่งอันจะเป็นความชอบแต่พระมหากษัตริย์จะไต่ สืบพระชันษา
นั้นมิ & ประการ ๓ ทรงธรรม ๒ ประการทำบุญแก่ผู้มีศีล ๓ ประการ
นั้น (ทำ) ทานผู้แก่ผู้แก่ & ประการให้ทานกระยาจกวรรณพิภพด้วย
ศรัทธา

อนึ่งไปมิใดกลับมา มี ๓ ประการ ๓ วาจาซึ่งออกไปแล้วมิได้
กลับคืน ๒ ประการอายุล่วงไปแล้วมิใดกลับคืน ๓ ประการนั้นตาย
ไปแล้วมิใดกลับมา

อนึ่งพระมหากษัตริย์คจแพทยา ราชฎรทั้งปวงประตจหนึ่งผู้
ช่วย ๓ นั้นหวังจะใคร่แจ้งโรคแต่แพทยา ถ้าแพทยามีฟังผู้ช่วยบอก
อาการ ที่ไหนจะประกอบยารักษาโรคหาย ให้เร่งคิดประตจหนึ่ง
พระเจ้าสุไลมานผู้เป็นพระมหากษัตริย์ราชเจ้าอันสูงใหญ่อันมหา
ประเสริฐ ใดตรัสเป็นพระพุทธรเจ้า รัชกาลสัตว์ทั้งปวง แต่มตตัว
หนึ่งมาพองยงเอาธระ เหตุว่าทรงธรรม ฉนนิงมนุษย์นกรยักษมาร
สิ่งสัตว์ทั้งปวงอยู่ในบังคับ

อนึ่งพระมหากษัตริย์ทรงธรรมแต่ครุหนึ่ง จะไต่อาณิสงษยง
กว่านมัสการพระพุทธรเจ้าขหนึ่ง แลทรงธรรมนั้นประตจตราชเทยง
ฟ้าแลดินยังยืนด้วยทรงธรรม พระมหากษัตริย์อนทรงธรรมนั้นสูง
กว่าฟ้า ใหญ่กว่าพิภพ ฤกกกว่าพระมหาสมุทร เย็นกว่าพระคงคา

๑ ตรงนี้ — ที่ดูเห็นจะเป็นเทพยเจ้า

แล้ว (พระเจ้ามามุน) เสด็จไปทักษิณรอบพระมณฑป ๆ นั้นเป็น
๓๒ เหลี่ยม จารึกอักษรไว้เป็นนิทานทุกเหลี่ยม

นิทานเรื่องที่ ๑

(เรื่องพระเจ้าพาริคุนหาโลหิตเด็กเป็นกระสายยา)

เหลี่ยม ๑ นั้นจารึกไว้เป็นนิทานว่า ยังมีพระมหากษัตริย์องค์
หนึ่ง ทรงพระนามพระเจ้าพาริคุน เป็นพระมหากษัตริย์อนมหา
ประเสริฐ มีเมืองชนเป็นอันมาก พระเจ้าพาริคุนนั่งอยู่ในตำบอง
คลองธรรม อาณาประชาราษฎรทั้งปวงอยู่เย็นเป็นสุข พระเจ้าพ
ริคุนนั่งประชวรพระโรคในทรวง แพทย์ยาประคบพระโอสถถวายให้
เสวยเท่าใด ๆ พระโรคนั้นก็มิคลาย แพทย์ยาผู้หนึ่งจึงกราบทูลว่า พระ
โรคนี้จำจะประคบพระโอสถด้วยโลหิตเด็กอายุแต่ ๑๒ ปี เมื่อจะประ
กอบพระโอสถนั้น ให้เอาเด็กมาเชือดคอต่อน้ำพระที่หนึ่งจึงจะได้โลหิต
อื่น ๆ ละลายพระโอสถนั้นให้พระองค์เจ้าเสวย พระโรคของพระองค์
จึง (จะ) คลาย ถ้ามิได้ประคบพระโอสถนั้นพระโรคนี้จะมากไป
ครั้นพ้น ๓ เดือนพระองค์เจ้าจะถึงสวรรคต พระเจ้าพาริคุนได้ฟังแพท
ยากราบทูลดังนั้น จึงสั่งให้เอาทองคำทำผลพักขรรทุกมา ให้ไป
ตมอกร่องยาวแก่อาณาประชาราษฎรทั้งปวงว่า ถ้าผู้ใดมีบุตรอายุ ๑๒
ปี จะแลกทองทำผลพัก จะเอาบุตรนั้นไปเชือดคองเอาโลหิตประคบ
พระโอสถถวาย มนตรวิปลังดังนั้นแล้วจึงเอาทองขรรทุกหลังมา ไป

ตมของรอนยาวถึง ๒ วันแล้ว ผู้ใดจะยอมให้ยศรหามีได้ ครั้นถึง ๗
 วัน หญิงคน ๑ นำใจฉกรรจ์ออกมารบว่าให้หยุดอยู่ที่นั่นก่อน หญิง
 นั้นจึงไปบอกผู้ว่ายศรเราถึง ๘ คน ยากจนอย่าหาอันใดจะเลี้ยงยศร
 มีได้แล้ว ผวนนิกพงศาภรรยาลงใจด้วย จึงจูงเอาขอมือเต็กนั้นมา
 ส่งให้แล้วรบเอาทองนั้นไป แลเต็กนั้นกรองให้ วังวอนแก่ยิตามารดา
 เท่าใด ๆ ก็มีได้ พง แลผู้เอาทองไปแลกนั้นก็พาเอาเต็กนั้นไปส่งให้
 แก่แพทยา แลเอาเนื้อความกราบทูลแก่พระเจ้าฟาริทันว่าได้เต็กนั้น
 มาแล้ว

พระเจ้าฟาริทันจึงสั่งให้ หาเสนาบดีกาทูผู้พิพากษามาพร้อมกัน
 ให้ปรึกษาว่าแพทยาจะเอาโลหิตเต็กนี้ประกอบพระโอสถถวายเราแลโรค
 เราจึงจะคลาย ถ้ามีประกอบด้วยโลหิตเต็กโรคเรามีคลาย ถ้ามี
 ได้เสวยพัน ๓ เดือนเราก็จะถึงแก่สวรรคต แลให้เสนาบดีกาทูปรึกษา
 ว่าเต็กนี้มีได้ มีโทษผิด จะฆ่าเต็กเอาโลหิตประกอบโอสถนั้น จะ
 เป็นบาปบุญคุณโทษเป็นประการใด จึงเสนาบดีกาทูผู้พิพากษาปรึกษา
 พร้อมกัน (แล้วทูล) ว่า ซึ่งจะฆ่าเต็กอันหาโทษผิดมิได้นั้นจะเป็น
 บาปกรรมหนัก แต่ทว่าขคนมิได้จะฆ่าเสียเปล่า เหตุว่าจะประกอบพระ
 โอสถถวายพระองค์เจ้า ให้พระโรคของพระองค์เจ้าหาย จะได้อยู่
 ปกเกล้า อาณาประชาราษฎร์ทั้งปวง ให้อยู่เย็นเป็นสุขจะมีให้ มกีย
 อันตรายสืบไป ถ้าแลมีเอาโลหิตเต็กประกอบพระโอสถ พระองค์เจ้าก็
 จะถึงแก่สวรรคต แลราษฎรทั้งปวงก็จะเกิดทมิแทงฆ่าฟันกันตายเป็น
 อันมาก บ้านเมืองก็จะเรรวนมิได้อยู่เย็นเป็นสุข จะเป็นบาปกรรม

ยิ่งกว่าฆ่าเด็กคนหนึ่งนั้นอีก ควรให้เอาโลหิตเด็กนั้นประกอบพระโอสถให้
พระองค์เจ้าเสวยเถิด

ครั้นพระเจ้าฟาริกันได้ ยินยอนุญาตพร้อมกันกราบทูลดังนี้ พระ
องค์ จิงตรัสแก่ผู้พิพากษาแลเสนาบดีทั้งหลาย ว่าถ้าเห็นพร้อมกัน
ดังนี้ก็ตามใจเถิด แลเด็กนั้นเข้าไปถึงหน้าพระที่นั่ง จิงเงยหน้าชน
คอกาศแล้วยมหิว ว่าเหวยพระผู้ให้บังเกิดชีวิตข้าพเจ้ามานั้นยอม
ควยแล้วฤฯ ซึ่งจะให้ฆ่าข้าพเจ้าเสียทั้งนี้ ข้าพเจ้าหาที่จะเห็นมิได้
แล้ว จะให้ข้าพเจ้าไปร้องฟ้องแก่ท่านผู้ใดอีกเล่า พระเจ้าฟาริกันครั้น
เห็นเด็กยมหิวแล้วรองว่าดังนี้ จิงตรัสถามเด็กนั้นว่า บิดนิตจะถึงแก่
ความตายแล้ว ตัวไม่กลัวฤฯ ว่ายมหิวควยเหตุอันใด เด็กนั้น
จึงกราบทูลแก่พระเจ้าฟาริกันว่า ข้าพเจ้ามาคิดเห็นหลาก ธรรมนิยม
บิคารมารการกบตรยอมเลียงรักษามิให้ยกเสียนขาดหนามได้ ถ้าว่า
บุตรนั้นช่วยเจ็บเป็นประการใด ๆ บิคารมารดาปริมนเอาชีวิตเข้าแลก
ตายแทนบุตรนั้นได้ บิดนิตบิคารมารดาข้าพเจ้าเห็นแก่ทองเท่าผลพกรัก
ยิ่งกว่าตัวข้าพเจ้า จึงส่งตัวข้าพเจ้าให้มา แลพระองค์เจ้าก็โปรดข้าพเจ้า
จึงสั่งให้เสนาบดีแลกาฎิปลุกษา (ครั้น) ปลุกษาว่าให้ฆ่าข้าพเจ้าเอา
โลหิตประกอบพระโอสถสำหรับพระโรคของพระองค์เจ้า ข้าพเจ้าก็ยัง
ถือใจอยู่ว่าถึงเสนาบดีกาฎิปลุกษาแล้วก็ พระองค์ทรงธรรมอยู่มั่นคง
เห็นจะโปรด (ประทานชีวิต) ข้าพเจ้าอยู่แล้ว พระองค์เจ้าก็มีได้
โปรดข้าพเจ้า พระองค์ก็มารักแต่ชีวิตของพระองค์ แลข้าพเจ้า

หาทจะเห็นมไ้แล้ว เหตุฉนข้าพเจ้าจึงยอมหัว รำภกถึงพระผู้ให้
 บังเกิดตัวข้าพเจ้ามาว่า ทรงพระขัญญาสร้างฟ้าแลดินให้มนุษย์แลสิ่ง
 สัตว์เกิดในโลกทั้งหลายแล้ว แลให้บังเกิดโรคสิ่งใดๆ ก็ยอมให้บัง
 เกิดยาสำหรับรักษาโรคนั้นไว้ทุกประการ แลเหตุใดโรคของพระองค์
 แต่เท่านั้นมไ้บังเกิดยาสำหรับ (รักษา) พระโรคด้วย แลให้บังเกิด
 ข้าพเจ้ามานจำเภาจะให้ประกอบพระ โอสถรักษาโรคของพระองค์เจ้าจึง
 จะคลายฤา ข้าพเจ้าคิดฉนข้าพเจ้าจึงยอมมไ้ แลพระเจ้าฟ้าดิน
 ครันไ้ยื่นเต็กกราบทูลนั้นก็รำพงในพระไทย แลวจนตรัสแก่เสนา
 ทั้งปวงว่า พระมหากษัตริย์เจ้าผู้ทรงธรรมจะเอาโลหิตเต็กนประกอบ
 พระโอสถมาเสวยนั้น ถึงว่าโรคเราจะคลายก็ดี อันว่าความตายนั้นก็
 มไ้ไ้พัน แลการชงจะทำทงนก็จะเลองภาอยู่ชั่วพระจันทร์พระอาทิตย์
 แลเราทรงธรรมมาแต่ก่อนนั้นจะพลอยเสียไป ถึงว่าโรคเราจะมิคลาย
 จะถงแก่สวรคตก็ตามขญเราเกิด

ครันตรัสตงนแล้ว จึงไปรดพระราชทานเสอผ้าทองเงินแก่เต็ก
 นั้น แลวกปล่อยเต็กนั้นเสีย ในทันใดนั้นพระโรคของพระองค์ ชง
 เปนในพระทรวงนั้นก็หายไป ด้วยพระเจ้าทรงธรรมไปรดเต็กนั้นแล ฯ

นิทานเรื่องที่ ๒

(เรื่องพระเจ้าหุมาขุนคิดเก็บภาษีผลทับทิม)

เหลี่ยม ๒ นั้นจาร์กไว้เป็นนิทานว่า ยังมีพระมหากษัตริย์องค์
 หนึ่ง ชอสมเด็จพระเจ้าหุมาขุน เสวยราชสมขัตถ์ณเมืองขุศรา เธอ

ทรงมาเสด็จไปประกาศกวางกัชรพล ไปอยากน้ำหาน้ำจะเสวยมิได้
 พอพบสวนทชัทธิมจึงหยุดมาตรัสถามผู้เฒ่านายสวนนั้นว่า น้ำมีฤาเรา
 จะขอกินบ้าง ผู้เฒ่านายสวนบอกว่าน้ำไม่มี ๆ แต่ทชัทธิม ถ้าท่านจะ
 กินเชิญท่านเข้ามานั่งที่ศาลานเถิด เราจะขียน้ำทชัทธิมให้กิน พระเจ้า
 หมายนก็เสด็จเข้าไปนั่งที่ศาลา แลนายสวนนั้นจึงปลิดเอาทชัทธิม
 มาลูกหนึ่งใส่ในผ้าขาวแล้วขยไค่น้ำเต็มชาม ส่งให้พระเจ้าหมายน
 เสวย ๆ แลจึงตรัสถามผู้เฒ่านายสวนว่า ทชัทธิมนเสียบอากาศฤาหามิได้
 ผู้เฒ่านายสวนบอกว่าทชัทธิมมิได้ มีอากาศแต่ก่อนมา แลซึ่งมีอากาศนั้น
 แต่ที่ไร่หน้าผาจะไค่น้ำ อื่น ๆ พระเจ้าหมายนจึงตรัสถามว่า ทชัทธิมสวน
 นชายไค่น้ำละเท่าใด นายสวนบอกว่าก่อนนชายไค่น้ำเหลือกินเหลืออยู่
 เปนทอง ๓๐๐ สลึง พระเจ้าหมายนคิดแต่ในพระทัยว่า สวนทชัทธิม
 มีอยู่ในแคว้นแคว้นที่นั้นมากอยู่ ถ้าจะเรียกเอาอากาศทชัทธิมสืบลดหนึ่งก็
 จะไค่น้ำเป็นอันมาก แต่คิดในพระทัยนั้นแล้ว จึงให้นายสวนขียน้ำทชั
 ทธิมให้เราอีกชามหนึ่ง นายสวนก็ไปปลิดเอาทชัทธิมมาขยไค่น้ำหน้าพระ
 เจ้าหมายน เปนทชัทธิมถึง ๑๐ ขยแล้วน้ำก็มีไค่น้ำเต็มชาม พระเจ้าหมายน
 จึงตรัสถามผู้เฒ่านายสวนว่า แต่แรกขยทชัทธิมขยไค่น้ำเต็มชาม
 ขยทชัทธิมถึง ๑๐ ขยแล้วน้ำก็มีไค่น้ำเต็มชามนั้นด้วยเหตุอันใด แล
 ผู้เฒ่านายสวนบอกว่า ท่านเอี่ยมมั่นแม่น พระมหากษัตริย์เมื่องเรา
 คิดจะเรียกเอาอากาศทชัทธิมแล้ว จึงนำทชัทธิมแห่งไปมิได้ถวาย พระเจ้า
 หมายนคิดแต่ในพระทัยว่า เรา (คิค) จะเรียกอากาศทชัทธิม แล
 นำทชัทธิมมาแห่งไปคังนี้ ถ้ามิได้เรียกอากาศนั้นจะเป็นประการใด พระ

องค์เจ้ามาคิดแต่ในพระทัยว่า   อย่าเลยเราไม่เรียกอาการทขิติมแล้ว
 จึงตรัสแก่ผู้เฝ้านายสวนว่า   ไปปลิดเอาทขิติมมาขีบคอกใบหนึ่งเถิด
 ผู้เฝ้านายสวนไปปลิดเอาทขิติมมาขีบคอกใบหนึ่งเถิด   นำเต็มชามแล้วยิงเหลือออก
 แล้วผู้เฝ้านายสวนก็ยมแย้มว่า   ท่านเอ๋ยพระมหากษัตริย์เมืองเรามี
 คิดว่าจะเรียกเอาอาการทขิติมแล้ว   จึงนำทขิติมออกคังเก่า (เรา) ได้
 ยินธรรมเนียมผู้เฝ้าผู้แก่เล่าสืบ ๆ มาว่า   พระมหากษัตริย์เมืองใด
 กติ ผลไม้ซึ่งมีใต้อาการให้เรียกเอาอาการนั้นไม้นั้นมีผล   รัช
 นั้นก็กลายเป็น   อันสิ่งใดเคยเรียกเอาอาการนั้น   ถ้าเรียกให้เหลือ
 (เกิน)   ไปกว่าธรรมเนียม   ต้นไม้เรือกสวนไร่นาจะร่วงโรยไป   เห็น
 มากจะไตน้อย   รัททน้อยจะไต้มาก   พระเจ้าหมายนจึงตรัสถามว่า
 เหตุอันใดจึงว่าดังนี้   ผู้เฝ้านายสวนว่า   ถ้าเรียกอาการมากชน   ผู้จะทำ
 เรือกสวนไร่นานั้นก็ร้างไป   อาการก็ขาดลง   ถ้าปลิดอาการลงผู้ใดซึ่งเคย
 ทำเรือกสวนไร่นานั้น   เห็นจะไต้พากษิกชักชวนกันทำ   แลเคยปลูก
 แต่ต้นหนึ่งสองต้น   ก็จะไปปลูกชนคนละ ๘ ต้น ๑๐ ต้น   เรียกอาการก็
 จะไต้มากชนกว่าแต่ก่อน   พระเจ้าหมายนก็เห็นจริงด้วย   ในกาลวัน
 นั้นเสนาบดีพลก็มาพร้อมกันณที่นั้น   จึงผู้เฝ้านายสวนรู้ว่า เป็นพระ
 มหากษัตริย์ ก็ตกใจหน้าเผือดไป   พระเจ้าหมายนก็ตรัสแก่เสนาบดี
 ให้แต่งตราห้ามให้แก่ผู้เฝ้านายสวน   บรรดาแวนแคว้นอยู่ในจังหวัด
 นั้น   พระราชทานให้แก่ผู้เฝ้านายสวนเป็นอันขาดทีเดียว   แล้วพระเจ้า
 หมายนเสด็จกลับเข้ามาถึงวัง   แล้วสั่งแก่ชาวพนักงานว่า   สิ่งใดแต่
 ก่อนแต่โบราณมีใต้เคยเรียกอาการอย่าให้เรียก   ขนอนตลาตซึ่งเคย

เรียกนั้นให้ลดลงกว่าแต่ก่อน แลชาวพนักงานทั้งปวงก็ทำตามรับสั่ง
ครั้นอยู่มาส่วยสาอากรก็ไต่มาทุก ๆ ปี แลราษฎรทั้งปวงก็อยู่เย็น
เป็นสุข ด้วยพระเจ้าทรงธรรมแก่อาณาประชาราษฎรนั้นแล ฯ

นิทานเรื่องที่ ๓

(เรื่องพระเจ้าสันหยันยังเด็กโดยสำคัญว่าเป็นเนื้อ)

เหลียม ๓ นั้นจารึกไว้เป็นนิทานว่า อยู่ในกาลวันหนึ่ง สมเด็จพระ
พระเจ้าสันหยันเสด็จไปประพาศเนอควยรพลโยธามา แลเด็กเลี้ยง
โคผู้หนึ่งกลัว จึงวิ่งเข้าซ่อนอยู่ในสมทมไม้ แลพระเจ้าสันหยันทอด
พระเนตรเห็นซุ่มพุ่มไม้นั้นไว ๆ อยู่ คิดแต่ในพระทัยว่าเนื้อ ชัก
พระแสงเกาทัณฑ์ออกยิงถูกชอกคอเด็กตลอดคอออกไปสิ้นหลัง เด็ก
นั้นร้องมือออกคินอยู่ในสมทมไม้ พระเจ้าสันหยันตรัสแก่ทหารว่า เนื้อ
ถูกเกาทัณฑ์คินอยู่ เร่งไปเอามาจงฉับพลัน ทหารซึ่งมาข้างมา
พระเจ้าสันหยันนั้น จึงไปในสมทมไม้ เห็นแต่เด็กต้องเกาทัณฑ์
คินอยู่ จึงยกเอาเด็กนั้นมาถวายแก่พระเจ้าสันหยัน ฯ เห็นดังนั้นก็หยุด
ม้าทรงพระกรรแสงหนักหนา แล้วสั่งแก่คนเร็วให้ ไปหาบิดามารดา
เด็กนั้นมาหาณตน แลคนเร็วก็ไปเสาะหาพบบิดามารดาเด็กพามาถึง
พระเจ้าสันหยัน ฯ พบบิดามารดาเด็กนั้นเข้าไปณเมืองแล้ว สั่งให้แต่ง
การศพตามธรรมเนียมแล้ว จึงเอาทองกองสูงเท่าพระองค์นั้นแล้ว
เอาพระแสงเกาทัณฑ์ซึ่งทรงนั้นวางไว้บนกองทอง จึงให้ บิดามารดา
เด็กนั้นเขามาฝังใกล้กองทอง ก็เสด็จจากพระที่นั่งนั้นไปนั่งลงใกล้

กองทองแล้ว ปราเสไปรคแก่บิคารมารดาเต็กว่า เราไม่ทันเห็นว่า
 บุตรของตัวอยู่ในสมทมไม้ เราคิดว่าเนอ เรายิ่งเกาทัณท์ ไปถูก
 บุตรของท่านก็ผิดอยู่แล้ว อย่าให้เป็นกรรมเป็นเวรแก่เราเลย ถ้า
 มีเอาโทษ (เราฯ) ให้กองทองส่งเท่าตัวเรา นั้น ถ้ามียอมเอาทอง
 จะพยายามแทนบุตรของตัว ก็ให้เอาพระแสงเกาทัณท์ นั้นยงเราให้ตาย
 แทนบุตรของท่านเถิด บิคารมารดาเต็กได้ ยินพระเจ้าสันหยันตรัสตั้ง
 นั้น ก็กราบถวายบังคมแล้วทูลว่า อย่าว่าแต่ชีวิตบุตรข้าพเจ้าตาย
 ผู้เดียว ถึงชีวิตข้าพเจ้าแลทั้งพวกข้าพเจ้าก็ ข้าพเจ้าขอถวาย
 เสตาระเคราะห์ ข้าพเจ้าจะได้ผูกกรรมเวรต่อลของอสิพระบาทหามิได้
 ขอพระชันษาพระองค์เจ้าจงยินพระบารมียง ๆ ขึ้นไป จะได้ยกเกล้า ๆ
 อาณาประชาราษฎรทั้งปวงได้อยู่เย็นเป็นสุข แลพระเจ้าสันหยันได้ ยิน
 กราบทูลอ่อนน้อมคังนั้น ก็ทรงพระเมตตาแก่บิคารมารดาเต็ก ให้
 พระราชทานเสื้อผ้า ไปรคพระราชทานตราคัมห้าม บรรดาจังหวัด
 แคว้นแคว้นซึ่งบิคารมารดาเต็กอยู่นั้น พระราชทานให้เป็นอินชาติที่เคียว
 แล้วให้ยกเอาทองซึ่งกองไว้นั้นไปส่งให้แก่บิคารมารดาเต็กนั้น ยากอยู่ก็
 เป็นเศรษฐีสืบไป เพราะพระเจ้าทรงธรรมแก่บิคารมารดาเต็กนั้นแล ฯ

นิทานเรื่องที่ ๔

(เรื่องพระเจ้าบหรามตั้งคนคิดเป็นเสนาบดี)

เหลี่ยม ๔ นั้นจารึกไว้เป็นนิทานว่า ยังมีพระมหากษัตริย์องค์
 หนึ่ง ทรงพระนามชื่อว่าพระเจ้าบหราม ครองสมบัติในเมืองหิรันด

ไว้พระไทยแก่เราสุวรรณตรีให้ว่าราชการบ้านเมืองทั้งปวง แลพระเจ้า
 ยหรามมิได้เอาพระไทยใส่ในราชการบ้านเมือง แลอาณาประชาราษฎร
 หามิได้ หวังแต่จะให้สหายพระไทยเสด็จไปประกาศเนื้อเป็นอิศรา
 แลเราสุวรรณตรินั้นคิดคดขบถต่อแผ่นดิน ยังส่งสาอากรไว้เป็นอาณ
 ประโยชน์ มิได้เอาเข้าท้องพระคลัง แลเก็บเอาของในพระคลัง
 จำหน่ายเสียเป็นอันมาก แล้วทำข่มเหงอาณาประชาราษฎรจำจอง โขย
 ค้เรียกเอาพัสดุทองเงิน แล้วกลัวยราษฎรต่างคนให้สอดแนม เห็น
 ผู้ใดจะทำฎีกาทูลเกล้าฯ ถวายกล่าวโทษเป็นประการใด ๆ นั้น ก็ให้
 คอยจับเอาตัวผู้นั้น โขยตีจำจองไว้แล้วให้รีบเอาพัสดุทองเงินผู้นั้น แล
 แบ่งปันให้แก่ผู้สอดแนมจับมานั้น ราษฎรทั้งปวงกลัวทนมิได้ ก็แตก
 หนีไปอยู่บ้านนอกเมืองไกล ครั้นราษฎรร่วงโรยไปแล้ว เราสุวรรณตรี
 จึงให้หนังสือส่งพัสดุทองเงินไปถวายแก่พระเจ้าตรุคคัสสถาน แลใน
 หนังสือนั้นว่า พระเจ้ายหรามคิดแต่ทำการขบถมิได้เอาพระไทยใส่ใน
 ข้าราชการบ้านเมือง ราษฎรแตกหนีไปเป็นอันมาก ขอพระองค์เจ้า
 ยกทัพมาช่วยราษฎร ถ้าได้บ้านเมืองแล้ว ข้าพเจ้าขอถวายเป็นส่วย
 ดอกไม้งเงินทอง ครั้นพระเจ้าตรุคคัสสถานแจ้งในหนังสือเราสุวรรณตรี
 นั้นแล้ว สั่งให้ยกทัพมาตั้งณแดนเมืองหรินต์ แลเจ้าเมืองนำค่าน
 แต่งทัพออกมาต้านไว้ แล้วยอกหนังสือเข้ามาถึงพระเจ้ายหราม ๆ
 แจ้งในหนังสือนั้นแล้ว ก็สั่งแก่เสนาบดีให้แต่งทัพแล้ว ก็สั่งแก่
 ชาวพระคลังให้จัดเสื่อผ้าทองเงินสำหรับพระราชทานแก่ทหารแลราษฎร

ทั้งปวง แลชาวพระคลังกราบทูลว่า เราสรรมนตรีเรียกพิศคุทอง
 เงินไปเป็นอันมาก แลยงนั้นน้อย ทหารแลราษฎรซึ่งจะชำนาญในการ
 ฌวงค์สงครามนั้นก็แตกตันทนไปอยู่บ้านอันเมืองไกลมากแล้ว พระ
 องค์เจ้าจะโปรดประการใด จึงพระเจ้าบรมมหาราชสั่งแก่ครุมนตรี ว่า
 ให้ยกพลทหารสืบพันไปช่วยหนนทัพเจ้าเมืองนำค่านก่อน กว่าเราจะ
 คิตราชการสืบไป แลแล้วสั่งแก่เหตายนมนตรีว่า เราได้ตั้งให้เราสรร
 มนตรีเป็นผู้ใหญ่ว่าราชการบ้านเมืองทั้งปวง แลราษฎรตนแตกหนีไป
 ด้วยเหตุอันใดจึงมีได้ (นำ) เนื้อความกราบทูลพระกรุณา แลช่วย
 สาอาการสิ่งของในท้องพระคลังทั้งนั้น ก็เอาไปทำอันตรายเสีย สั่ง
 แต่เท่านั้นก็เสด็จไปล่อมเนื้อ (ครั้น) ได้แล้วกลับมาถึงกลางทาง
 เทวคาอาเภทให้เห็นเป็นเด็กเลี้ยงแกะจับสุนัขขี้เถียงขยบปลายไม้ แล
 ถลกหนังสุนัขทั้งเป็น แลพระเจ้าบรมมหาราชเห็นดังนั้น ก็ตรัสสั่งให้
 ถามเด็กเลี้ยงแกะนั้น ว่าเหตุอันใดจึงเสียสุนัขขี้เถียงขยบหนังทั้งนี้ เด็ก
 นั้นจึงกราบทูลว่าเดิมสุนัขขี้เถียง ข้างเจ้าเลี้ยงแต่เด็กให้ กินด้วยนอน
 ด้วยคุ่มใหญ่ คิดว่ามีไต่ลมคุณเข้าคุณเกลือ ข้างเจ้าจึงไวใจให้
 ไปเลี้ยงแกะคุ่มฝูงแกะไปมาทุกวัน แลสุนัขขี้เถียงคิดถึงคุณข้างเจ้า
 ไปคยนางเสือ ให้นางเสือหักคอแกะข้างเจ้ากินทุกวัน แลแล้วสุนัข
 ขี้เถียงไปพลอยกินด้วยฉนั้น จึงข้างเจ้าเสียสุนัขขี้เถียงให้สุนัขทั้งปวง
 คุ สืบไปอย่าให้สุนัขทั้งปวงคุเยียงกันไต่ ถ้าข้างเจ้าฆ่าทำดังนี้
 สุนัขทั้งปวงก็จะคุเยียงสุนัขขี้เถียง แลแกะข้างเจ้าก็จะสิ้นไปทั้งฝูง

ครั้นพระเจ้าบรมวงศ์ฯ ยืนคั่งนั้น (ทรงจำ) ไว้ในพระไทยแล้วเสด็จ
 เข้ามาเมือง จึงถามเหตาก็มนตร์ว่า เราสรรมนตร์ให้การเป็นประ
 การไต่อย่าง เหตาก็มนตร์กราบทูลว่า ข้าพเจ้าถามเราสรรมนตร์ฯ หนึ่ง
 เสียมิได้ ให้การเป็นประการไต่ห้ามมิได้ จึงพระเจ้าบรมวงศ์ฯ ทรงพระโกรธ
 สั่งให้จับเราสรรมนตร์จำไว้ แลราษฎรทั้งปวงเห็นเราสรรมนตร์เป็น
 ไทยแล้ว ก็ชวนกันทำฎีกาทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายเกล้าว่า ไทยเรา
 สรรมนตร์ เนอความข้อใหญ่เป็นหลายข้อ จึงพระเจ้าบรมวงศ์ฯ สั่งให้
 ล้อมเรือนเราสรรมนตร์ไว้แล้ว จึงเอาตัวผู้คุมซึ่งเราสรรมนตร์ทำ
 ช่มเหงมาสืบถามว่า เหตุอันใดจึงมาต้องจำจองอยู่ฉนี้ ผู้หนึ่งกราบ
 ทูลว่าเราสรรมนตร์ทำช่มเหง จับเอาน้องข้าพเจ้ามาฆ่าเสีย แล้วเก็บ
 เอาพิศศทองเงินของข้าพเจ้าไป คนหนึ่งให้การว่าเราสรรมนตร์ ให้
 หนึ่งสื่อแลสิ่งของไปถวายพญาตรุคีสถานฯ จึงให้ยกทัพมา ข้าพเจ้า
 แจงเนอความว่าเราสรรมนตร์ฯ จึงจับข้าพเจ้าไปโดยตีจำจองไว้ แลผู้
 คุมชอกกล่าวโทษเราสรรมนตร์ต่าง ๆ เนอความข้อใหญ่เป็นหลายข้อ จึง
 พระเจ้าบรมวงศ์ฯ สั่งให้รีบเอาทรัพย์สิ่งของฯ เราสรรมนตร์นั้น ไต่หนึ่งสื่อ
 พระเจ้าตรุคีสถานให้มาแก่เราสรรมนตร์ ว่าซึ่งให้ มีหนึ่งสื่อมาถงเรา
 ว่าให้ยกทัพมาช่วยนั้นเราก็ไต่ยกพลมาช่วยตามหนึ่งสื่อนั้นแล้ว ครั้น
 พระเจ้าบรมวงศ์ฯ แจงในหนึ่งสื่อนั้นแล้ว เห็นเราสรรมนตร์เป็นขบถแท้แล้ว
 จึงสั่งให้ถลกหนึ่งเสียขอไว้คจหนึ่งเต็กเพียงแคะทำแก่สนกขนั้น แล
 ให้ คุมองรื่องยาวให้ราษฎรทั้งหลายมาดูแลสิ่งของซึ่งเราสรรมนตร์อาย

ขบถ ทำข่มเหงเอาของผู้นั้นก็ให้คืนให้แก่ผู้นั้น แลราษฎรทั้งปวง
ได้ยืมเกลือร่อกันไป แลบัณฑิตซึ่งแตกหนีไปนั้นก็กลับมาพร้อมมูล
ตั้งเก่าแล้ว ออกไปรุกรานญาติก ๆ ก็พ่ายแพ้แตกหนีไป แลบ้าน
เมืองจึงอยู่เย็นเป็นสุขหาอันตรายมิได้ ด้วยพระเจ้าทรงธรรมนั้นแล ฯ

นิทานเรื่องที่ ๕

(เรื่องสัตว์เดรฉานร้องทุกข์ต่อพระเจ้าเนาวสว่าง)

เหลียม ๕ นั้นจารกไว้เป็นนิทานว่า ในกาลวันหนึ่ง พระเจ้า
เนาวสว่างถามแก่ราชครุฑทั้งสี่ว่า เหตุใดเหี้ยมวุ่นนั้นอายุสั้น นกกระเจอก
นั้นมิอายุยืน พระราชครุฑกราบทูลว่า เหี้ยมวุ่นนั้นอายุสั้นด้วยใจฉกรรจ์ทำ
ข่มเหงแก่เพื่อนสัตว์ แลนกกระเจอกอายุยืนเหี้ยมวุ่นนั้นมิได้ข่มเหงแก่เพื่อน
สัตว์ นกกระเจอกอายุจึงยืน ขอพระองค์เจ้าอยู่ในท่านองคคองธรรม
เถิด พระชันษาพระองค์ก็จะยืน แลพระเจ้าเนาวสว่างเห็นจริงด้วย
จึงหารอแก่ราชครุฑทั้งสี่ ว่าถ้าราษฎรจะมีกิจทุกข์ ผู้ใดทำข่มเหงแก่
ราษฎร ๆ จะร้องฟ้องแก่เสนาบดีจะให้เอาเนอความกราบทูลแก่เราเถิด
เสนาบดีจะเห็นแก่กนมิดไต่เอาธรรมเนอความผู้ยากนั้นเสีย ราษฎร
ทั้งปวงจะไต่ความเดือดร้อน ทำไฉนความแค้นของราษฎรจะไต่แจ้ง
ถึงเรา ราชครุฑทั้งสี่ปลุกษากันกราบทูลว่า อันพระองค์เจ้าตรีเศษเอนค
แก่อาณาประชาราษฎรนั้น ควรด้วยเกล้ากระหม่อมแล้ว บ้านเมือง
จะอยู่เย็นเป็นสุข แลความทรงธรรมก็จะเลอองภาอยู่ชั่วพระรัตนพระ
อาทิตย์ แลพรของราษฎรก็จะคำชูพระองค์เจ้าจะปราศจากโรคภัย

พระชันษาของพระองค์เจ้าก็จะยืน   อันว่าเสนาบดีก็ขอควรจะต่าง
 พระเนตรพระกรรณได้   จึงจะตั้งให้เป็นเสนาบดี   แลซึ่งจะนั่งเนอ
 ความของราษฎรเลี่ยนนั้นเห็นมีขังควร   จึงพระเจ้าเนาวสว่างตรัสแก่พระ
 ราชครูทั้ง ๔   ว่าเราคิดว่าจะให้ทำระฆังแขวนไว้   ถ้าราษฎรมีทุกข์
 ทุกข์ของพองแก่เสนาบดีเห็นแก่กันมิได้เอาธุระ   ก็ให้มาชักสายระฆัง
 เราจะไต่แจ้งทุกข์ของราษฎรทั้งปวง   พระราชครูทั้ง ๔ จะเห็นประการใด
 เล่า   แลพระราชครูทั้ง ๔ กรายทูลว่า   พระองค์เจ้านครคตควรนึกหนา
 แลซึ่งผู้จะทำข่มเหงราษฎรเห็นแก่กันก็จะเกรงกลัว   แลราษฎรทั้งปวง
 จะไต่อยู่เย็นเป็นสุข   จึงพระเจ้าเนาวสว่างสั่งให้ทำระฆังแขวนไว้   ไกล
 แต่พอชักไต่ ยืนเสียงระฆัง   อยู่กาลวันหนึ่งแม่^๑ ของช่างประมงตัว
 หนึ่งมาคาบสายระฆังนั้นชัก   พระเจ้าเนาวสว่างไต่ ยืนเสียงระฆัง   ให้
 คนเร็วออกมาดูเห็นแม่ตัวหนึ่งยังแต่หนึ่งหุ้มกระดูกเดินนั้นก็หาแรงมิได้
 แลคนเร็วเอาแม่จึงเข้าไปกราบทูลแก่พระเจ้าเนาวสว่าง   เห็นแม่ผอม
 นกจึงตรัสว่า   ที่ร้ายจะมีเหตุ   ให้ไปสืบเจ้าของแม่นั้นมา   คนเร็วไป
 สืบช่างประมงเจ้าของแม่นั้น   พาเอาตัวมาหน้าพระที่นั่งแล้วถามช่างประ
 มกว่า   แม่ของผู้นี้ใคร   เหตุอันใดจึงผอมนัก   ช่างประมงให้กราบทูลว่า
 แม่ตัวนี้เป็นของข้าพเจ้า   เก็บแม่หุ้มอยู่หน้าข้าพเจ้าบรรทุกผ้าขนหลัง
 ไปมาทุกวัน   ข้าพเจ้าปรนให้กินจึงแม่พออยู่   ครั้นแม่แก่แล้วว่า
 ข้าพเจ้าจึงปล่อยเสียให้ไปหากินเอง   จึงแม่ผอมลงจน   ครั้นพระเจ้า

๑ ที่แปลว่า "แม่" ในนิทานนี้ เราเรียกกันทุกวันนี้ว่า พ่อ คือสัตว์อันเกิด
 แต่มากับลาประสมอัน.

เนาวสว่างไศยทรงฟังก็ตรัสว่า เมื่อแม่หนุ่มใช้การปรนให้กินไต่ ครั้น
 แม่แก่หาแรงมิได้ ขยให้ไปหากินเองนั้นมิชอบ ให้ช่างประมกเอา
 เข้าแลหาญมาปรนทุกวันกว่าแม่จะพิดงแก่ แลช่างประมกไต่ ยินพระ
 เจ้าเนาวสว่างตรัสดังนั้น ก็ปรนแม่ให้กินทุกวันตามรับสั่ง แม่นักพชน
 ตึงแก่ นอกความนเลองภาไปว่า พระเจ้าทรงธรรมแต่สัตว์มาฟ้อง
 ยิงเอาธรร แลหญิงเถาผู้หนึ่งไต่ ยินตึงนักเข้ามาสำหรับระฆังชก พระ
 เจ้าเนาวสว่างไศย ยินเลียงระฆัง จึงสั่งคนเร็วให้ไปดู คนเร็วเห็น
 หญิงเถาคนหนึ่งก็พามานำพระที่นั่ง พระเจ้าเนาวสว่างสั่งให้ถามหญิง
 เถานั้น ว่าผู้ใดทำข่มเหงประการใด จึงมาชกสายระฆัง หญิง
 เถาให้การกราบทูลว่า เติมที่ขานข้าพเจ้าไต่อยู่มาแต่ผู้เถาผู้แก่สย ๆ
 ก็นมาจนถึงข้าพเจ้า อายุข้าพเจ้าไต่ ถึงเพียงนี้ ผู้ใดจะไต่ทำข่มเหง
 ข้าพเจ้าหามิได้ แลขคนสาติมมนตรีทำข่มเหงทลายเรือนข้าพเจ้าเสีย
 แลสาติมมนตรีปลุกเรือนลงที่ขานข้าพเจ้า แลข้าพเจ้าเป็นคนยากจน
 ใครจะเห็นแก่ข้าพเจ้า ข้าพเจ้าจึงนงนอความมาถงเคอนหนึ่งแล้ว
 ขคนข้าพเจ้าไต่ ยินว่า พระเจ้าทรงธรรมแต่สัตว์มาฟ้องยิงเอาธรรให้
 สำเร็จไต่ จึงข้าพเจ้ามาชกสายระฆังหวังจะให้แจ้งไต่ลของธลัพระบาท
 จึงพระเจ้าเนาวสว่างให้หาสาติมมนตรีมาถาม สาติมมนตรีให้การว่า
 ข้าพเจ้าปลุกเรือนลงที่ขานหญิงเถานั้นจริง ข้าพเจ้าให้เงินค่าทหญิง
 เถามีเอา พระเจ้าเนาวสว่างจึงตรัสว่า สาติมมนตรีทำข่มเหงจริงอยู่
 แล้ว จึงพระเจ้าเนาวสว่างให้ถลกหนึ่งสาติมมนตรีเสียไว้ ที่ขานนั้น
 แล้วไปข่าวร้องราษฎรทั้งปวงมาดู อย่าให้ขู่เขียงสาติมมนตรีสยไป

แต่พระเจ้าทรงธรรมให้ทำแก่สาติมณฑรทั้งนั้น เสนาบดีแลราษฎรก็มี
ข่มเหงแก่กันเลย บ้านเมืองอยู่เย็นเป็นสุขด้วยพระเจ้าทรงธรรมนั้นแล ฯ

นิทานเรื่องที่ ๒

(เรื่องพระเจ้าเนาวสว่างพิพากษาทรัพย์แผ่นดิน)

เหลียม ๖ นั้นจารกไว้เป็นนิทานว่า มีเศรษฐีผู้หนึ่งแลยากจน
ชายที่ขานเสียบ แลเศรษฐีผู้ชอที่ขานนั้น ให้พันคนขึ้นปลูกเรือน
พยคุ้มทอง ๗ คุ้ม ๆ เงินคุ้ม ๑ หีบเหล็กหีบ ๑ มีพลอยทับทิมมรกต
อันมีค่าอยู่ในหีบนั้นเป็นอันมาก แลเศรษฐีผู้ให้ พันทขานมาคิดว่าได้
ชอแต่ที่ขาน แลจะเอาของทั้งนั้นไว้มีควรร ชอให้เศรษฐีผู้เจ้า (ของ)
ทนนจึงชอขย คิดแล้วให้ ไปหาเศรษฐีนั้นมา จึงมือเศรษฐีไปให้ค
ของนั้น แลว่าท่านแก่แล้วเอาสิ่งของนี้ไปเถิด เราจะได้ปลูกเรือนลง
ณทน เศรษฐีเจ้า (ของ) ที่ขานปลูกว่าเมื่ออยู่ทนสิ่งของทั้งนี้เรามี
ไต่เห็น เราชายที่ขานแก่ท่านแล้ว ท่านมาพันทไต่ของนั้นเป็นกุศลของ
ท่าน เราจะเอาของนี้ไปนั้นมิควรร แลเศรษฐีทั้งสองถ่มเถียงกันไป
มามีตกลงกัน จึงพากันไปหากาฎีผู้พิพากษาฯ มีตกลงกัน จึงเอา
เนอความกราบทูลแก่พระเจ้าเนาวสว่างวาติศทรงธรรมฯ จึงให้หากาฎีผู้
พิพากษาเสนาบดีมาพร้อมกัน ปลูกษาว่าของทั้งนี้จะให้แก่ผู้ใด เสนา

นิทานเรื่องที่ ๗

(เรื่องพระเจ้ามันสุรพระกรรณตึง)

เหลี่ยม ๗ นั้นจารึกไว้เป็นนิทานว่า ยังมีพระมหากษัตริย์เจ้า
 พระองค์หนึ่ง ทรงพระนามชื่อว่าพระเจ้ามันสุร เสวยราชสมบัติณเมือง
 เหาราชอยู่ในทำนองคลองธรรม แลอาณาประชาราษฎรทั้งปวงอยู่เย็น
 เป็นสุขหาภัยอันตรายมิได้ แลพระเจ้ามันสุรนั้นทรงพระประชวรพระ
 กรรณทั้งสองให้ตึงไป จะพึงเนือความลึงโตมิได้แจ้ง จึงหาเสนา
 ยทั้งปวงมาพร้อมกัน แล้วตรัสว่าเราทรงพระประชวรครั้งนี้เห็นประ
 หลาดกว่าทุกครั้ง พระกรรณทั้งสองมิได้เย็น ตรัสดังนั้นแล้วก็ทรง
 พระกรรแสง แลเสนาบดีก็พลอยโศกเศร้าด้วย แลมนตรีผู้ใหญ่
 ผู้หนึ่งกราบทูลแก่พระเจ้ามันสุรว่า อันพระโรคพระองค์เจ้าแต่เพียงนี้
 เศษพระองค์ทรงธรรม แลพรอาณาประชาราษฎรทั้งปวงก็จะค้าชูเห็น
 พอจะมีเป็นไร

จึงมนตรีผู้หนึ่งกราบทูลว่า ยังมีพระมหากษัตริย์เจ้าองค์หนึ่ง
 ทรงพระนามชื่อพระเจ้ายมสิทธิ์ เสวยราชสมบัติณเมืองยมาน เมื่อแรก
 จะครองราชสมบัติ ให้มีราชทูตจ้าทูลพระราชสาสน์แลเครื่องบรรณา
 การไปถึงพระเจ้าเมืองอรุณ แลในพระราชสาสน์นั้นว่า ข้าพเจ้ายมสิทธิ์ผู้
 น้อยขอกราบถวายบังคมมาขอเชิญประสาทสมเด็จพระมหาจักรพรรดิราช
 เจ้าทรงธรรมอันมหาประเสริฐ ครอบครองราชสมบัติณเมืองอรุณให้
 ทราบ ทวยณเมืองยมานแต่โบราณมานั้น พระมหากษัตริย์องค์
 ไต ๆ เสวยราชสมบัติก็แต่ ๒ ปี ๓ ปี จะได้ครองไปพันกว่านั้นห้าม

ไท จนนคนเชอกระษัตริย์สิ้นพระญาติพระวงศ์แล้ว ยังแต่ข้าพระ
 พทอเจ้าผู้เดียว พระชันษามายุไต่ ๑๖ ปี ยังก้าอยู่นัก เกลือกจะมี
 ไทเชอพระวงศ์ครองราชสมบัติสืบไป ข้าพเจ้าไต่ ยินว่าพระองค์เจ้า
 ครองราชสมบัติไต่ ถึง ๒๐ ปีแล้วมิไต่ มีพระโรคเบียดเบียน พระชันษา
 ก็นอนหาอันตรายมิไต่ นั้นด้วยประการไต่ จะขอเอาพระบารมีเป็นอย่าง
 ธรรมเนียม จะไต่ ปกเกล้า ๆ ครอบครองบ้านเมืองอาณาประชาราษฎร
 สืบไป ครั้นพระเจ้าเมืองอรุ่มแจ้งในพระราชสาสนนั้นแล้ว ตรัสสั่ง
 แก่เสนาบดีว่า วันศุกร์ให้ ไปข่าวรื่องราษฎรไปพร้อมกันที่ท่าเลพระ
 ไทรใหญ่ นั้น เราจะให้ทานราษฎรตามอย่างแต่ก่อนทุกครั้ง แลให้
 พาเอาราชทูตซึ่งมาแต่เมืองยมานนั้นไปด้วย ครั้นวันศุกร์แลมนตรีให้
 ข่าวรื่องราษฎร แลพาราชทูตเมืองยมานไปคตามรับสั่ง แลเสด็จ
 ออกไปทำทานแก่อาณาประชาราษฎรวันนั้นมีพอแล้ว สั่งแก่ราษฎรให้
 แข่งขันไทรให้ผลแลโยเหือกแห้งหล่นไปอย่าให้ ทนถึง ๗ วัน แต่เราจะ
 ให้ทานแก่วรรณีพกสืบไปอีก แลราษฎรทั้งปวงก็แข่งขันพระไทรตาม
 รับสั่งนั้น แลพระเจ้าอรุ่มเสด็จกลับเข้ามา ครั้นถึงวันศุกร์พระเจ้า
 อรุ่มให้ ไปคเห็นขันไทรเหี่ยวแห้งไป จึงสั่งมนตรีให้พาราชทูตออก
 ไปค แลข่าวประกาศให้ราษฎรไปรับทานณขันพระไทรเหมือนแต่ก่อน
 แลพระเจ้าอรุ่มเสด็จไปถึงขันพระไทร ทอดพระเนตรเห็นขันพระไทร
 นั้นผลแลโยเหี่ยวแห้งหล่นไป แลราษฎรซึ่งเคยได้อาครัยขันพระไทรร่วม
 แดคนนักหาทพมไต่ แลพระมหากษัตริย์ ไปให้ทานอาณาประชารา
 ษฎรวรรณีพกแล้ว ให้ว่าแก่ราษฎรว่าขันพระไทรนี้เป็นที่อาครัยแก่
 บุคคลทั้งปวงเหี่ยวแห้งไป แลสั่งให้อาณาประชาราษฎรวรรณีพกให้

พรแก่ตนพระไทรให้ คนชนชุ่มตึงเก่า บุคคลทั้งปวงจะได้อาศัย แล
 อาณาประชาราษฎร์ก็ชวนกันให้พรว่า ขอให้ตนพระไทรชนชุ่มตึงเก่า
 แล้วพระเจ้าอรุ่มเสด็จกลับมา ครั้นถึงวันศุกร์พระเจ้าอรุ่มให้ ไปชณสูตร
 คเหตุ เห็นตนพระไทรนั้นแตกใบสคชนช่นอย่างแต่ก่อน แลพระเจ้า
 อรุ่มให้พาราชตออกไปทำทานคจหน่งทุกคร้ง แลตรัสแก่ราชทตว่า
 ตนไทรนั้นจะได้ เป็นอย่างธรรมเนี่ยมไปกรายทลแก่พระเจ้ายมานเถค
 ราชทตแจ้งชงพระเจ้าอรุ่มตรัสคงนนั้นแลว ราชทตกรายถววยขงคมลล
 เอลเรื่องราวทงนมากกรายทลแก่พระเจ้ายมาน ๆ แจ้งคงนนั้นจิงล่งแก่ชาว
 คล่งว่า เงินทองล่วยล้าอกรคร้งก่อน ๆ มานนั้น ให้ไว้เป็นเกณท
 ล้าหรับทำทานแก่อาณาประชาราษฎร์วรรณคพก แลวพระเจ้ายมานก็
 ทำตามคจพระเจ้าอรุ่มทำนนั้นแลว ราษฎรทงปวงให้พร ๆ นนคาชพระ
 ชณษา พระเจ้ายมานอายุก็ย่นหาไปยอนันตรายมคได้ ๆ ครองราชสมบค
 ณเมืองยมานถง ๑๒๐ ปี

ครั้นพระเจ้ามันสรได้ ยินมนตรกรายทลเรื่องราวพระเจ้ายมานคง
 นน พระเจ้ามันสรจิงตรัสแก่เสนาบคว่า ใช้เราจะลวความคายกคหาม
 ได้ เรากรรแสงนคควยทกขคของประชาราษฎร์ทงปวง คววยว่าพระกรรณ
 เราคงไปแลว เกลอกว่าอาณาประชาราษฎร์จะร้องพองทกขราชแก่เรา ๆ
 จจะมีคได้ ยิน เหตุคณเราจิงทรงพระกรรแสงถงราษฎรทงปวง ตรัสแลว
 ล่งแก่เสนาบคให้ คณองร้องบาวแก่อาณาประชาราษฎร์ ถ้าผู้ใดทำข่ม
 เหงแก่ราษฎรเป็นประการคคนนั้น ให้ราษฎรห่มเลคคามาร้องทกขราช
 เราจิงแจ้งว่าราษฎรมลสารทกข ครั้นพระเจ้ามันสรตรัสล่งคงนนั้นแลว
 พระโรคพระกรรณชงคงถงยูนนคคหายไปคววยทรงธรรมนนั้นแล ๆ

นิทานเรื่องที่ ๙

(เรื่องพระเจ้ายินนุเลี้ยงลูกโจร)

เหลี่ยม ๘ นั้นจากรักไว้เป็นนิทานว่า ยังมีพระมหากษัตริย์องค์
 หนึ่ง ทรงนามชื่อพระเจ้ายินนุ เสวยราชสมบัติเมืองมิเล็น เสด็จ
 ออกไปประกาศบำเพ็ญกุศลเขา ยังมีภรรยาโจรผู้หนึ่งคลอดบุตร แล
 ภรรยาขายโจรทิ้งไว้ในสุ่มทุมพุ่มไม้แล้วหนีไป ครั้นพระเจ้ายินนุได้
 ยินเลี้ยงบุตรโจรร้องไห้ คิดในพระทัยว่าบุตรของผู้ใดมาละไว้ที่นี้
 จึงสั่งให้คนเร็วไปยกเอากุมารนั้นมา เห็นรูปร่างกุมารนั้นสะอาดคืออยู่
 เขาเข้ามาเมือง แลพระราชทานแม่นมพลึงให้เลี้ยงรักษากุมาร
 นั้น แลพระเจ้ายินนุพระราชทานชอกุมารนั้นว่า ขะคัต ครั้นขะคัต
 ใหญ่หน้ากล้าแข็งอายุได้ ๑๗ ปี แลพระเจ้ายินนุคิดในพระทัยว่า ขะคัต
 ฉลาดเฉลียวเอาใจใส่ราชการบ้านเมือง จึงโปรดให้เป็นขะคัตมนตรี
 หวังจะให้ราชการนั้นสะดวก อยู่มาขะคัตมนตรีคิดว่า พระเจ้ายินนุก็
 ทรงพระเมตตาเราอยู่ แลเสนาบดีมนตรีทั้งปวงก็ยำเกรงอยู่แล้ว จะ
 กลัวเกรงแก่ผู้ใดอีกเล่า คิดแล้วขะคัตมนตรีทำข่มเหงฉ้อราษฎร์เอา
 ปลัดทองเงินแก่อาณาประชาราษฎร์ทั้งปวง แลราษฎรทั้งปวงได้ไป
 ร้องฟ้องแก่เสนาบดีเป็นหลายครั้งหลายหนแล้ว เสนาบดีก็มิได้เอา
 ใจความของราษฎรว่า แลราษฎรทั้งปวงก็ทำฎีกาทูลเกล้าฯ ถวาย
 กล่าวโทษขะคัตมนตรีต่าง ๆ เป็นหลายข้อ ขะคัตมนตรีเห็นจะมีพิน
 โทษ จึงพาครอบครัวอพยพหนีไปอยู่ด้วยพวกโจรณภูเขาของบิดาขะคัตมน

อ้ายขะคักฆ่าเสียด้วย ในทันใดนั้นมนตรีผู้หนึ่งกราบทูลว่า ชึ่งพระองค์เจ้าโปรดให้ฆ่าอ้ายขะคักแลพวกโจรนั้นก็ควรอยู่แล้ว แลราษฎร
 จะได้อะไรไปมาช้อขายได้ส่วก แต่บุตรอ้ายขะคักมนตรีนั้นเด็กลอย จะ
 ได้ทำความผิดด้วยหามิได้ ข้าพเจ้าจะขอพระราชทานชีวิตเด็กลอย
 รักษาไว้เป็นบุตร พระเจ้ายินนุได้ ยินมนตรีกราบทูลดังนั้น จึงตรัสว่า
 อื่นคนร้ายจะเอาความค้ำสู้สอนเท่าใด ๆ ก็บ่ห่อนจะช้อขาย คจหนึ่ง
 เอาผลมะนาวทิ้งชนบนหลังคาก็จะกลิ้งกลับลงมา ที่ไหนจะค้างอยู่ได้
 อนันว่าเชอพวกผู้ร้ายนชอยแต่ตัดให้ขาดจนวนาก เหมือนหนึ่งว่าคยเพลิง
 นั้นจำจะคยให้มอด อันคยเพลิงให้ ตักกรุ่นอยู่นั้นไม่ควร ถ้าแลจะ
 ฆ่าอสรพิศม์แล้ว จะเลยงพชพน้อสรพิศม์ ไวนั้นมชอย ชึ่งให้เรา
 โปรดบุตรอ้ายขะคักผู้ร้ายนั้น ประคจหนึ่งจะให้ฝนตกอยู่เป็นอัตร
 ผลไม้ทั้งปวงจะเน่าไป ที่ไหนจะงอกพนชนมาได้ แลจะเอาอ้อมมา
 เคียวกินต่างอ้อมนั้นจะหวานแลฤา ครันมนตรีได้ ยินพระเจ้ายินนุตรัส
 ดังนั้น จึงกราบทูลสรรเสริญว่า พระองค์เจ้าทรงพระขัญญากว้าง
 ขวาง ตรัสโปรดเกล้าข้าพเจ้าตามท่านองบราณนั้นก็ควรแล้ว แต่
 ว่าบุตรอ้ายขะคักผู้ร้ายนยงเด็กลอย ถ้าผกสอนประการใดก็เห็นจะเป็น
 เช่นนั้น แลธรรมเนียมคนดีไปคยคนร้ายก็เป็นคนร้ายไป ถ้าคน
 ร้ายมากคยคนดีได้กรยาอย่างธรรมเนียมคนดีก็จะดีไป แลเสนาบดีทั้ง
 ปวงก็พลอยช้อชนด้วย จึงพระเจ้ายินนุตรัสว่า เมื่อท่านทั้งปวงพร้อม
 กันขอโทษบุตรโจรแก่เราฉันก็เอาเถิด แต่ว่าใจเราไม่เห็นด้วย อันจะ

ทรงพระ โกรธตรัสสั่งแก่เสนาบดี ให้ยกทัพไปจับขจรอายุขะคัคแล
พวกโจรนั้นมา ครั้นจับมาได้แล้วพระเจ้าอินทวงศ์สั่งให้ฆ่าออกเสีย แล้ว
ตรัสแก่เสนาบดีว่า ผู้ใดละอย่างธรรมเนียมโบราณเสียนั้นยอมเป็น
เช่นนี้แล ฯ

นิทานเรื่องที่ ๗

(เรื่องพระเจ้ามหาติมยอมให้พระเศียรเป็นทาน)

เหลียม ๘ นั้นจารึกไว้เป็นนิทานว่า ยังมีพระมหากษัตริย์เจ้า
องค์หนึ่ง ทรงนามชื่อว่าพระเจ้ามหาติม ครองราชสมบัติอยู่ณเมือง
อรชัคค่าน แลในพระไทยพระเจ้ามหาติมนั้นไม่แต่จะทำบุญให้ทานแก่
อาณาประชาราษฎรสรรพ พระเจ้ามหาติมจึงสั่งให้สร้างพระตำหนัก
ไว้ที่ท่าเลนนอกเมือง สำหรับจะออกไปทำบุญให้ทานแก่คนเดินหนแล
อาณาประชาราษฎร แลพระตำหนักให้มีประตู ๗ ประตู แลในพระ
ตำหนักเสด็จออกพระราชทานนั้น ทำเป็นสายยนต์ชักพระที่นั่งไปพระ
ราชทานได้ทุก ๆ ประตู แล้วให้ขาร้องแก่ราษฎรสรรพให้ไปรับ
ทาน แลพระเจ้ามหาติมเสด็จออกไปให้ทานเดือนละหน ให้ทาน
ถ้วน ๗ ประตูแล้วจึงเสด็จกลับมาเมือง

มนตรีผู้หนึ่งกราบทูลทักท้วงพระเจ้ามหาติมว่า พระองค์เจ้าให้
ทานเดือนละหนนั้นมากนัก ล้วยสาอากรจะได้มามีขึ้น ขอพระราชทาน
ให้ทำทานแต่ขะหน พระเจ้ามหาติมตรัสแก่มนตรีว่า เงินทองพระ

คลังพระมหากษัตริย์นั้นคนจนน้ำทะเล ให้ท่านแก้ววรรณพิภพประกฤษหนึ่ง
 ฝนตกให้แผ่นดินแลต้นไม้ยืน ครั้นชนแล่นน้ำฝนก็ซาไปท้องทะเล
 ดึงเก่า แลน้ำฝนนั้นจะโตคางอ่ยกยต้นไม้หามีโต อันทะเลนั้นย
 ห่อนจะแห้ง พอพระเจ้ามหาหัตถิมตรัสดังนั้น ในกาลวันนั้นห้าฝนทอง
 ตกลงในพระราชวังเป็นอันมาก แลมนตรีซึ่งกราบทูลทักทายนันก็ปาก
 บัดเจรจามีออก ครั้นพระเจ้ามหาหัตถิมเห็นฝนทองตกแลปากมนตรีบิ
 ไปดังนั้น จึงตรัสแก่เสนาบดีทั้งปวงว่า อันการทำบุญให้ท่านนั้นถ้า
 บุคคลผู้ใดทักทายนันจะได้เข้าปโทษทั้งภาคนี้ภาคน้ำ แลฝนทองซึ่งตก
 ลงมานั้น ให้เก็บเอาไปใส่ไว้กับเงินที่ทองพระคลัง แลในแวนแคว้น
 นั้นเงินทองก็ผลัดขึ้นมาจากแผ่นดินเป็นหลายตำบล เงินที่ทองพระคลัง
 นั้นจะทำบุญให้ท่านเท่าใดไม่ได้ยกพร้อม

การที่พระเจ้ามหาหัตถิมทำบุญแก่ราษฎรวรรณพิภพ แลผู้ใดจะขอ
 อันใดก็ให้พระราชทานตามปรารถนา เลื่องภาไปถึงพระเจ้าเมืองสาม ๆ
 ก็ตรัสว่า เราทำบุญให้ท่านแก่ราษฎรทั้งปวงถึงเพียงนี้ ความเลื่อง
 ภาอันมีเท่าพระเจ้ามหาหัตถิม อย่าเลยมาเราจะลองดู จะแต่งราชทูต
 ไปขออัฐคำปลอด ๓๐๐ ตัว แลอัฐคำนั้นราคานั้นแพงยิ่งนักที่ไหนจะให้
 มาได้ ตรรกแล้วดังนั้นจึงให้แต่งราชทูตจำทูลพระราชสาสน์ไปถึงพระ
 เจ้ามหาหัตถิม ๆ แจ้งในพระราชสาสน์แลเลียงราชทูตตามธรรมเนียมแล้ว
 จึงให้ศมอรองขาวแก่ราษฎรบ้านนอกทั้งปวงว่า ถ้าผู้ใดมีอัฐคำให้
 เอาเข้ามา ถ้าจะเป็นราคามากน้อยเท่าใดจะคิดราคาให้ ตามบรรดา

ราชกุมารซึ่งมีอายุต่ำกว่าจักเอนาเข้ามาถวายแก่พระเจ้ามหาติม แลพระเจ้า
 มหาติมก็คิดให้ตามราคา ครั้นอายุครบ ๓๐๐ ตัวแล้ว ก็ให้ราชทูต
 พาไปถวายแก่พระเจ้าสาม ๆ ว่าเราเป็นเมืองใหญ่กว่าพระเจ้ามหาติมอีก
 พระเจ้ามหาติมมีน้ำใจถึงเพียงนี้เราจะเอาอายุเขาเปล่ามิควร จึงให้เอา
 พรรณผ้าแพรพรรณแลสิ่งของบรรทุกหลังอายุให้เต็มทั้ง ๓๐๐ ตัว แล้ว
 ให้เอาคนมาพระราชทานแก่พระเจ้ามหาติม ๆ ให้หาบรรดาเจ้าของอายุมา
 พร่อมกัน แล้วว่าอายุของผู้ใดก็ให้เอาอายุของผู้นั้นไปทั้งสิ่งของบรรทุก
 มานั้น แลเงินค่าอายุนั้นก็มิเอา ยกพระราชทานให้แก่เจ้า (ของ)
 อัจฉริยะนั้น ราชทูตจึงกลับไปทูลตามได้เห็น แลพระเจ้าเมืองสามก็
 ตรัสสรรเสริญพระเจ้ามหาติมว่าดีสมดังคำเล่าถ้านั้นจริง

อยู่มากาลวันหนึ่ง พระเจ้าเมืองญามนไปรยปลายเงินทองและ
 เนาวรรตน์ให้ทานแก่ราชกุมารเป็นอันมาก แล้วสั่งให้มาถามเชื้อซึ่งมารย
 ทานแต่ต่างประเทศ ว่าผู้ใดยังได้เห็นพระเจ้าเมืองโตทำทานดัง
 พระองค์ท่านมีบ้าง แลเชื้อผู้หนึ่งให้กราบทูลว่า พระเจ้ามหาติมเมือง
 โนนใจบุญนัก ผู้ใดจะขอสิ่งไรมิได้ขัด พระเกียรติยศก็ไปทั่วทุกเมือง
 พระเจ้าญามนได้ยินมีพระไทย ถูษยาว่าพระเจ้ามหาติมเป็น (เมือง)
 น้อยสมขกกันน้อย จะโตไหนมาทำทานหนักหนา ทำมาทั้งนั้นจะเท่าเรา
 ทำวันเดียวก็ไม่ได้ ความสรรเสริญยิ่งยงกว่าเราอีก ถ้าขอสิ่งไร
 ไม่ขัด เราจะให้ขอเคียรพระเจ้ามหาติมลองดูจะให้ฤาให้ประการใด
 ตรัสดังนั้นแล้วก็สั่งให้ทหารไปยั้งเมืองอรรบิคถาน แลพระเจ้ามหาติม

นั้นให้ทำศาลาถ้อยทานไว้นอกเมือง ๗ วันปลอมพระองค์ออกไปให้ท่าน
 ที่ศาลาถ้อยทานนั้นครึ่งหนึ่ง แลพระเจ้ามหาติมออกไปทำทานที่ศาลา
 ถ้อยทาน พอตหารพระเจ้าญาณมาถึงก็เชิญให้กินเข้าแล้ว ๆ ถ้ามว่า
 ท่านมาแต่ไหน ถ้า (มี) ก็จิตใจแลซัดสนเราจะช่วย ทหารไม่
 รู้ว่าพระเจ้ามหาติมจึงบอกว่าเรามาเป็นความลับ จะบอกต่อหน้าคน
 นั้นมิได้ พระเจ้ามหาติมจึงพาทหารไปหลบแต่สองต่อสองแล้ว เตือน
 ว่าบอกเราเถิดเราจะช่วย ทหารได้ ยินพระวาจาอ่อนหวานเห็นว่ามิใ
 ริกใคร พอจะไว้ใจได้จึงบอกว่า พระเจ้าญาณนไซ้ ให้เรามาขอพระ
 เคียรพระเจ้ามหาติม ๆ ทรงพระสรวลแล้วตรัสว่าเรานคือพระเจ้ามหาติม
 ถ้าพระเจ้าญาณต้อง พระราชประสงค์เคียรเรา ๆ จะถวายตามปรารถนา
 ยคนกเป็นทลขอยอยู่แล้วจงเร่งตัดเอาเคียรเราไปเถิด อย่าให้คนทั้งปวง
 ทนรู้เห็น ทหารได้ ยินดังนั้นก็กราบลงกับบาทพระเจ้ามหาติมแล้วทล
 ว่า พระองค์ทรงธรรมดั่งนข้าพเจ้าจะเอาความดีทั้งปวงไปทลก่อน ถ้า
 เจ้านายของข้าพเจ้ามิไปรดแล้วข้าพเจ้าจะถวายค้ะแทนจึงจะควรแก่พระ
 คุณซึ่งอยู่ข้าพเจ้านั้น พระเจ้ามหาติมก็ให้เลี้ยงโภชนาอาหารแล้ว
 พระราชทานเสื้อผ้าให้ทหาร ๆ ก็กราบถวายบังคมลาไปทลพระเจ้าญาณ
 ทุกประการ พระเจ้าญาณตรัสว่าทั้งปวงเขาเลื่องภาสรวลเสริญพระเจ้า
 มหาติมนั้นควรอยู่แล้ว จะหาผู้ใดให้ ยิ่งกว่าพระเจ้ามหาติมนั้นหามิได้
 อายุได้ ๑๕๒ ปี เสวยราชสมบัติจนตาย ราษฎรอยู่เย็นเป็นสุขด้วย
 ทรงธรรมนั้นแล ฯ

นิทานเรื่องที่ ๑๐

(เรื่องพระเจ้าวະดินชาพิพากษาโทษพระราชบุตร)

เหลี่ยม ๓๐ นั้นจารึกไว้เป็นนิทานว่า ยังมีพญาองค์หนึ่งทรงพระ
 นามพระเจ้าวະดินชาเสวยราชสมบัติณเมืองเอกราชได้ ๓ ปี แลตรัส
 แก่เสนาบดีว่า ทำไฉนเราจะแจ้งว่าอาณาประชาราษฎรทั้งปวงนั้นอยู่
 เย็นเป็นสุขหรือประการใด เสนาบดีทั้งปวงกราบทูลว่า เศษะพระ
 ชาติพระองค์เจ้าปกเกล้าฯ ข้าพเจ้าแลอาณาประชาราษฎรทั้งปวงอยู่เย็น
 เป็นสุขหาภัยอันตรายมิได้ พระเจ้าวະดินชาก็มีความยินดีไว้ในพระ
 หฤทัย มีชามีนานพระเจ้าวະดินชาทรงประสูติ จึงตรัสแก่เสนาบดี
 ว่า แพทย์จะต้องการดินที่เรอนร้างแต่ใน ๓ ปี เจ้าเรอนละเสียหาผู้
 ไทจะอยู่มิได้นั้น จะขอรูปเท่าพระองค์เราเสดาคะพระเคราะห์ พระโรค
 เราจะคลาย ให้เสนาบดีสั่งไปทุกอำเภอ จะไต่อำเภอละกัเรอนนั้น
 เอาดินมาแต่เรอนละหียบ อำเภอหนึ่งจะไต่มากน้อยเท่าใด ให้กฎหมาย
 เอามาให้แจ้งจงทุกอำเภอ เสนาบดีก็ทำตามรับสั่ง ไปสืบคในเมือง
 นอกเมืองรอบแขวงจังหวัด เห็นราษฎรอยู่เย็นเป็นสุขจะไต่มีเรอนร้าง
 เซกัห้ามมิได้ ไปพบนอกเมืองเรอนเคียว จึงให้เอาดินนั้นมาถวาย
 แลกกราบทูลว่าไต่ไปเที่ยวคทุกอำเภอมีแต่มั่นคงพร้อมมูลกันอยู่ จะ
 ไต่มีเรอนร้างเซแต่่นอกไปกว่าห้ามมิได้ พระเจ้าวະดินชาจึงให้ไปเอา
 ดินนายอำเภอที่ขานเรอนร้างนั้นมาถามว่า เจ้าเรอนหนีไปไหนมีเหตุ
 ผลประการใด จึงเจ้าเรอนละเรอนเสียตงน นายอำเภอแลเพื่อน

ข้านให้การกราบทูลว่า เจ้าเรอนนั้นเป็นชาวเมืองอนาคาชายาศรัย
 อยู่จนถึงมรสุมแล้วกลับไป จะไต่ มีเหตุผลสิ่งใดหามิได้ พระเจ้า
 วรรคินชาได้ ยินกรายทูลดังนั้น จึงมาแจ้งว่าข้านเมืองอยู่เย็นเป็นสุข
 เย็นพระหฤทัย ซึ่งพระโรคนั้นก็คลายลง

อยู่มีข้านานเชื้อผู้หนึ่งซึ่งไปค้าในเมืองยาดกชานนั้นก็กลับมาได้
 ขันถมราชมาเมล็ดหนึ่งเห็นราคามากจะเอาไว้นั้นมิควร จึงเอามาถวาย
 แก่พระเจ้าวรรคินชาฯ ให้ตอบแทนพระราชทานเป็นอันมากแล้ว สั่งให้
 ช่างทองมาผูกเรือนพระตำระรงค์ แลช่างทองก็รับเอาไปทำ ครั้นทำ
 เรือนทองแล้ว ยกพระตำระรงค์ ขนพเอิญตกลงจากมือถูกหน้าทั้ง
 ขันถมราชแตกออกเป็นสองซีก ช่างทองก็ตกใจ มาคิดว่าถึงจะขาย
 กันสิ้นทั้งพวกก็จะใช้คาบถมราชนั้นมิได้ คิดดังนั้นก็ทกขตรอมผสม
 ไข่ไม่มีไต่ กินอาหาร คิดหวังแต่จะใคร่ตาย แลพระเจ้าวรรคินชาสั่งแก่
 มหาคเล็กว่า ช่างทองเอาขันถมราชไปผูกเรือนหลายวันแล้วมิได้เอา
 มาให้ฯ เร่งเอามาจะทอศพระเนตร แลมหาคเล็กก็ไปหาช่างทองมา
 นายช่างทองก็ตกใจหน้าเผือกหาขวัญมิได้ ครั้นถึงหน้าพระที่นั่งพระเจ้า
 วรรคินชาทอศพระเนตร เห็นช่างทองโคกเศร้ายูปร่างผิดไป กว่าแต่ก่อน
 หลากในพระหฤทัยจึงตรัสถามช่างทองว่า รูปร่างผิดไปกว่าแต่ก่อน
 ดังนั้นเป็นเหตุสิ่งใดให้ว่าเกิด ช่างทองจึงแก่ขันถมราชนั้นออกถวายพระ
 เจ้าวรรคินชาฯ ทอศพระเนตรเห็นขันถมราชแตกออกเป็นสองซีก จึง
 คิดในพระหฤทัยว่าช่างทองโคกเศร้ายด้วยเหตุฉนั้น ถ้าจะมีเอาน้ำใจช่าง
 ทองฯ ก็ถึงแก่ความตาย ตรกในพระหฤทัยดังนั้นแล้ว มีทนต์ให้

ช่างทองกรายทูล จึงตรัสว่าขัตติมาราชแต่ก่อนเมล็ดเดียว ขคนตก
 แยกออกเป็นสองขกนั้น เหมือนในพระฤทธิยเราก็คิดแล้ว แต่ว่ายาก
 แก่ใจช่างทองซึ่งจะทำพระธำมรงค์แต่องค์เดียวนั้น จะต้องทำเป็น
 สององค์ แลช่างทองได้ ยินพระเจ้าวระทินชาตรัสดังนั้น ความทกซ์
 ซึ่งหมกใหม่อยู่ในใจนั้นก็คลายออก แลหน้าซึ่ง โคกเคี้ยวอยู่นั้นก็ชน
 บานสกลใสในขกเดียวนั้น แลช่างทองกรายถวายบังคมสรรเสริญพระ
 เทศพระคุณแลทูลว่าขัตติมาราชนพลคมอดกถูกน้ำทั้งแตกนั้นโทษข้าพเจ้า
 ถึงตายแล้ว แลพระองค์เจ้าตรัสไล่เกล้าฯ ข้าพเจ้าทงน เหมือน
 หนึ่งพระราชทานชีวิตข้าพเจ้าให้เป็นคนใหม่ ครั้นพระเจ้าวระทินชาได้
 ยินช่างทองกรายทูล ก็ทรงพระเมตตาทรัสว่าอย่าทกซ์ตรอมเลย เอา
 ขัตติมาราชไปทำพระธำมรงค์มาเป็นสององค์เถิด แลพระราชทานเสื้อ
 ผ้าแก่ช่างทอง ๆ ก็ชื่นชม เอาขัตติมาราชไปทำพระธำมรงค์มาถวาย
 ทนไต่มนมตรผู้หนึ่งกรายทูลว่าอันขัตติมาราชนหายากนัก แล
 ช่างทองนมใด มอชฉาศรัยทำให้แตก ควรจะให้ส่งพระราชอาญาเสีย
 อีก แลพระองค์เจ้ามาโปรดพระราชทานเสื้อผ้าแก่ช่างทองทั้งนี้ ช่าง
 ทองทั้งปวงก็จะเคยียงไป พระเจ้าวระทินชาตรัสแก่มนตรว่า กราย
 ทูลเราทงนก็ชอขอยอยู่แล้ว แต่มนษย์นั้นใครห่อนจะให้ ผิด เป็นเพราะ
 ขาปเพราะเคราะห์ควยอกศลเขาแซกจึงเป็นดังนี้ จะให้ช่างทองใส่
 ขัตติมาราชอย่างนี้หายาก แลรูปพรรณช่างทองแต่เพียงนทไทรินจะหา
 มาใช้ได้ แลซึ่งจะลงพระราชอาญานั้นก็จะตายเปล่า ของก็จะไม่
 ได้ ความครหานินทาก็จะเลอองภาอยู่ อินธรรมเนียมพระมหากษัตริย์

จำจะไปรคอาณาประชาราษฎร์ ๆ นั้นประตูหนึ่งอิฐกำแพงเมือง ถ้ามี
 ไปรคจะฆ่าเสียนั้นประตูหนึ่งขุดอิฐรากกำแพงออกเสีย เสนามนตรี
 กรายถวายบังคมทูลสรรเสริญพระเดชพระคุณ อันว่าพระองค์ ไปรค
 คนจะเลื่องกาเป็นลขัยธรรมนิยมอยู่ในโลกนี้ จะได้เป็นอย่างไรเป็นธรรม
 นิยมสืบไป

อยู่มาพระเจ้าวระดินชาตรีสแก่เสนาบดีว่า เหตุใดเราเข้าทบธรรม
 เรามิได้หลับถึง ๓ ราตรี แล้วพระกายเราก็ร้อนประตูหนึ่งถนนเพลิงฤ
 จะว่าผู้ใดข่มเหงแก่ราษฎรให้ไต่ความเคือตร้อนประการใด ให้เสนา
 บิดสืบเนอความมา มนตรีผู้หนึ่งไปสืบปากราษฎรนอกเมืองไปพบผู้เฝ้า
 ผู้หนึ่งณกลางข่า ผูกเสอผ้าแล้วเอาดินไปรยบนค้คระกลึงเกลือกกรอง
 ให้ตรากตรำแตกอยู่ทกลางคืน มนตรีจึงถามผู้เฝ้าว่า เหตุอันใด
 จึงมากลึงเกลือกอยู่ดังนี้ จึงผู้เฝ้าร้องไห้แล้วเล่าให้มนตรีฟังว่าพระ
 ราชโอรสของพระเจ้าวระดินชาเสด็จมาเห็นบุตรข้าพเจ้าถือกรงนกสาธิกา
 อยู่ พระราชโอรสซึ่งเอนนกสาธิกาของบุตรข้าพเจ้า ๆ ไม่ให้ พระ
 ราชโอรสเอาดาบฟันบุตรข้าพเจ้าตาย แล้วเอนนกสาธิกาไป แล
 ข้าพเจ้ายากจนหาที่ไปร้องฟ้องแก่ผู้ใดมิได้ ถ้าราษฎรเหมือนกันทำ
 ข่มเหงข้าพเจ้าจะได้ไปร้องฟ้องแก่เสนาบดี บัดนี้พระราชโอรสทำนั้น
 ข้าพเจ้าจะไปร้องฟ้องแก่ผู้ใด ๆ จะเอาธรรษาพเจ้า ๆ จนในความคิดแล้ว
 จึงข้าพเจ้าฟ้องแก่พระผู้เป็นเจ้าอันให้บังเกิดโลกทั้งปวง เห็นว่าจะเอา
 ธรรษาพเจ้า แลบุตรข้าพเจ้าตายไต่ ๕ วันแล้ว ศพก็ยังตกอยู่ แล
 มนตรินนกกก็เห็นศพแล้ว จึงพาผู้เฝ้านั้นเข้ามา เอาเนอความกราบ

ทูลแก่พระเจ้าวະทินชา ๆ ทรงพระโกรธ ให้หาพระราชโอรสมาถามว่า
 เหตุใดมาทำฉนั้น พระราชโอรสกราบทูลว่า ข้าพเจ้าจะขอชอนกสลิกา
 แก่ขัตตผู้เถานมิให้ แล้วชิงจากมือข้าพเจ้า ๆ โกรธจึงพินยขัตตผู้เถา
 คนนตายจริง ครั้นพระเจ้าวະทินชาได้ ยินพระราชโอรสกราบทูลถึงนั้น
 ก็ยังทรงพระโกรธ ให้คุมพระราชโอรสไว้แล้ว สั่งให้เสนาบดีไป
 ปลุกพลับพลานอกเมืองตรงที่พระโอรสพินเค็กตายนั้น เสนาบดีปลุก
 พลับพลาแล้ว เข้ามากราบทูลพระเจ้าวະทินชา ๆ เสด็จออกไปที่พลับ
 พลาแล้ว สั่งให้เอาพระราชโอรสออกไปจะให้ฆ่าเสียณที่พินเค็กตาย
 นั้น ในทันใดนั้นอรรคมหาเสนาบดีผู้ใหญ่กราบทูลพระเจ้าวະทินชาว่า
 พระองค์เจ้าทรงพระมหาขุญญาอยู่ในท่านองคคลองธรรม จะมีให้ผู้ใด
 ช่มเหงแก่ไพร่พลเมือง จะให้อาณาประชาราษฎร์อยู่เย็นเป็นสุข ซึ่ง
 พระราชโอรสทำผิดฆ่าเค็กให้ตาย แลพระองค์เจ้าจะให้ฆ่าพระราช
 โอรสนั้นก็ควรทวยเกล้า ๆ แล้ว แต่ว่าพระราชโอรสนั้นคงหนึ่งรัศมีใน
 ดวงพระเนตรพระองค์เจ้า แลจะฆ่าพระราชโอรสเสียนั้น รัศมีใน
 ดวงพระเนตรก็จะเสื่อมสูญไป ใช้ว่าเค็กนั้นจะเป็นชนมากหามิได้ แล
 ในบทพระคัมภีร์มออยู่ว่า ถ้าทำผิดสิ่งใดให้ ไถโทษตามพระคัมภีร์ ขอ
 พระราชทานชีวิตพระโอรสไว้ ครั้นพระเจ้าวະทินชาได้ ยินอรรคมหา
 เสนากราบทูลถึงนั้นจึงตรัสว่า ซึ่งอรรคมหาเสนากราบทูลว่าพระราช
 โอรสคงรัศมีในดวงพระเนตรนั้นควรอยู่แล้ว แลซึ่งจะฆ่าพระราชโอรส
 เสีย ว่ารัศมีในดวงพระเนตรจะเสื่อมสูญไปนั้น เราไม่เห็นสม อัน
 เป็นพระมหากษัตริย์บรมครูซึ่งจะเห็นสิ่งใดนั้น มิใช่ว่าจะไว้แก่พระองค์

ใวก่เสนาบดีทั้งหลาย อันพระมหากษัตริย์นั้นเอาใวก่แต่พระกรรณ
 ฟังคำเสนาบดีต่างพระเนตร แลซึ่งจะให้ใวก่โทษพระราชโอรสนั้น ใวก่
 ว่าเป็นราษฎรเหมือนกันจะใวก่หลายจำ ด้วยว่ากลัวจะเสียปลัดทองเงิน
 อันพระราชโอรสนั้นถึงจะเสียทองเงินสักเท่าใดก็ดี ที่ไหนจะหลายจำ
 ชอบใวก่มาพระราชโอรสเสียจึงจะควร มนตรีผู้หนึ่งกราบทูลว่า พระ
 องค์เจ้าตรัสใวก่เกล้า ๆ ว่าพระเนตร ใวก่เสนาบดี แลพระองค์เจ้าใวก่
 แต่พระกรรณต่างพระเนตรนั้น ทรงพระบัญชาขังนัก ตรึกในพระทัย
 คึงน ควรด้วยเกล้า ๆ แล้ว ข้าพเจ้าผู้เป็นเสนาบดีอยู่ใวก่ลของธิด
 พระบาทนั้น เห็นว่าอันกรรมเนียมผลมะม่วงเมื่ออันนั้นฝากเปรี้ยว
 ครนแกจกแลวรสนั้นจึงหอมหวานเป็นทชนใจราษฎรทั้งปวง อันผลมะม่วง
 นั้นจะเป็นมะขามหามิได้ แลพระราชกษัตริย์นั้นเป็นพระราชโอรสแห่ง
 พระองค์เจ้า บดินยงทรงพระเยาว์อันอยู่ ถ้าใวก่ใวก่ผ่านพิภพใวก่ก็
 จะเมตตาแก่อำณาประชาราษฎรคึงหนึ่งพระองค์เจ้าฉันนั้น ข้าพเจ้าขอ
 พระราชทานใวก่โทษ จะขอแต่ชีวิตพระราชโอรสจะเรียกเอาทานขลใวก่
 พระราชโอรสก็กลัวแก่ทานขลจะมีใวก่ทำสขไป พระเจ้าวะคินชา
 จึงตรัสตอบว่า อันมนตรีกราบทูลขอโทษพระราชโอรสว่า ประคึงหนึ่ง
 ผลมะม่วงเมื่อคึงนั้นฝากเปรี้ยว สกแลวจึงหวานนั้นคึงจริงอยู่ แต่ใวก่
 เสนาบดีเห็นสิ่งใวก่กราบทูลแก่เรานั้น เราเป็นพระมหากษัตริย์ทรง
 ธรรมจำจะปลูกษาก่อน ในปลูกษาเราเห็นว่าผลมะม่วงนั้นจะคึงอยู่หา
 มิใวก่ บดินเป็นคึงจขแต่ก่อนไปแลว ถึงจะแก่ก็มิโอสารส ที่ไหน
 จะช่นนำใจราษฎร อันไม่ช่นนำใจราษฎรจะเปรี้ยวเข้คึงยิ่งกว่ามะขามอีก

แล้วว่าเป็นความคิดที่ถูกต้องนั้นที่ไหนจะกลัวแก่ท่านยลเล่า ชอยฆ่าเสีย
 จึงจะควร มนตรีผู้หนึ่งกราบทูลสรรเสริญพระเดชพระคุณพระเจ้าวรินทร์
 ซ้ำว่า พระองค์เจ้านั้นทรงพระกรุณาส่องแจ้งใจทั่วโลก ประคองหนึ่ง
 พระอาทิตย์ ขอให้พระองค์เจ้าปฤกษาก่อน พระองค์เจ้ารักพระราช
 กุมารนั้นประคองหนึ่งแก้วในดวงจักร ด้วยไปรตอาณาประชาราษฎร์นั้น
 จะประหารทำลายดวงแก้วเสียนั้นมิควร สิ่งใดซึ่งรักแล้วนั้นเป็นที่รำก
 รำกแล้วมิได้เห็นยอมโคกเคี้ยวจะชุ่มหมองในพระหฤทัย ถ้าชุ่มหมอง
 แล้วเสนาบดีจะว่าราชการรังษทุกข์ของราษฎรนั้นก็ขัดสน ราษฎรก็
 จะไต่ความเดือดร้อนนัก ข้าพเจ้าจะขอพระราชทานชีวิตร์พระราชโอรส
 ไว้ ข้าพเจ้าจะขอทำทานยลถวายแทนพระราชโอรส ถ้าพระราชโอรส
 ทำตจครั้งนอก ขอให้ฆ่าข้าพเจ้าเสียด้วยพระราชโอรสเถิด ครั้น
 พระเจ้าวรินทร์ซาได้ยินมนตรีกราบทูลขอโทษพระราชโอรสดังนั้น ตรัส
 ตอบว่าควรแล้ว ซึ่งเราตั้งให้เป็นมนตรีผู้ใหญ่ว่ากล่าวทั้งนี้ เห็นว่า
 รักเชอพระวงศ์จะให้ครองราชสมบัติสืบไป แต่ซึ่งว่ารักแล้วเป็นที่รำก
 เกรงเราจะเคี้ยวหมองนั้น ใช่ว่ามีแต่รักสิ่งเดียว ความโกรธและ
 กลัวบาปกรรมก็มีอยู่ด้วย ธรรมเนียมน่าโกรธแล้วกล้วนนั้น จึงจะล้าง
 ความรักได้ ถ้าเรารักราษฎรให้ฆ่าพระราชโอรสเสียจึงจะควร มนตรี
 ผู้ใหญ่กราบทูลตอบพระเจ้าวรินทร์ซ้ำว่า ซึ่งพระองค์ตรัสว่ากลัวบาปจึง
 จะสูญเสียมหายนั้น ข้าพเจ้าเห็นด้วยเกล้าด้วยกระหม่อมพระองค์เจ้าว่า
 รักจริงแต่กลัวบาปนั้น ซึ่งพระองค์จะให้ฆ่าพระราชกุมารเสียนั้นไม่มี
 ขาปฤกษา ถึงฆ่าพระราชกุมารเสียแล้ว ใ้บุตรยายจะเป็นคนมาก

หาไม่ ขาปจะยิ่งชำเค็มไปอีก พระราชกุมารทำผิดให้รู้ทั่วแผ่นดิน
 พระองค์เจ้าทรงธรรมจะให้ฆ่าพระราชกุมารเสีย จะภาอยู่ชั่วพระจันทร์
 พระอาทิตย์ แลพระเจ้าเวดินชาตริกในพระทัยแล้ว จึงให้เสนาบดี
 ปฤกษา ๆ พร้อมกันแล้วกราบทูลว่า ในบทพระคัมภีร์มีอยู่ว่าฆ่าท่าน ๆ
 ฆ่าตน ครั้นจะให้ฆ่าพระราชกุมารเสียเห็นไม่ควร พระราชกุมาร
 จะไต่ผ่านพิภพแทนพระองค์ จะไต่ปกเกล้า ๆ อาณาประชาราษฎร์ทั้ง
 ปวง ข้าพเจ้าเห็นพร้อมกันให้พระราชกุมารไถ่โทษ เอาทองมา
 กองให้สูงเทียมองค์พระราชกุมารพระราชทานให้เจ้าบุตรผู้ตาย จึงจะ
 ไต่ภาทั่วนา ๆ ประเทศ ว่าแต่พระราชกุมารผิดพลั้งยังต้องให้ไถ่โทษตัว
 เพราะพระองค์ทรงธรรม อันพระมหากษัตริย์ในชมพูทวีปไม่เสมอ
 พระองค์แล้ว เสนาบดีทูลเตือนพระราชกุมารว่า ให้เสวกไปขนเอา
 ทองมากองให้เทียมพระองค์ แล้วจึงพระราชกุมารสั่งเสวกให้ไปขน
 เอาทองมาให้แก่ยายเถ่า แลเสวกขริวารพระราชกุมารก็ไปขนทอง
 มากองให้พระราชกุมาร ๆ เสกตั้งลงมายืนใต้กองทอง แล้วว่าแก่ยาย
 เถ่าว่า อย่าให้พยายามช้วนช้วนน้ำสับไปเลย ยายเถ่ากราบทูลว่า
 ข้าพระพุทธเจ้ามิได้พยายามแก่พระองค์ สับไป แล้วขอให้พระชนมายุ
 ของพระองค์ ยืนไปตราบเท่ากำหนด ครั้นเสร็จแล้วเสวกขริวารก็ขน
 ทองไปให้ ถึงเรือนยายเถ่า ๆ ก็ยังมีเป็นเศรษฐี เพราะพระองค์ทรง
 ธรรมแก่ยายเถ่านั้นแล ฯ

พระอรรคมเหษณ์ภายหลังกราบทูลว่า จะให้พระราชบุตรรักษาพระราชมณ
 เฑียรณค้อย่างธรรมเนียมแต่โบราณ บุตรผู้ใหญ่มิอยู่จำให้รักษา
 พระราชวังก่อน ซึ่งจะให้บุตรน้อยรักษานนมิควร ธรรมเนียม
 พระมหากษัตริย์ใดตรัสแล้วเหมือนงาช้างไม่กลับคน จึงตรัสแก่
 พระอรรคมเหษณ์ภายหลังว่า ซึ่งจะให้พระราชบุตรว่าราชการเมืองก็
 ตามปรารถนาเถิด แลพระอรรคมเหษณ์ภายหลังกราบทูลว่า ซึ่งพระ
 องค์เจ้าไปรคทั้งนั้นขอให้พร้อมพระราชบุตรทั้ง ๕ แลเสนาบดีทั้งหลายจึง
 จะไม่วิวาทกันเมื่อนำ ครั้นอยู่มาพระเจ้าณรงค์เจสโกถ ถึงสวรรคาลัย
 ให้หาพระราชบุตรทั้ง ๕ แลเสนาบดีพร้อมกันแล้ว จึงมีพระราชโอง
 การตรัสว่า ธรรมเนียมโก่งปากยาวจะจิกขกให้ตคปากเลีย เลีย
 ยาวจะขาดให้ตคเลียเลีย ธรรมเนียมขถวจาละลายก็เพราะน้ำ ให้
 รักษาขถวให้จงค ถึงมาทว่าจะเอาเพลิงกองเตียมภผากไม่ละลาย
 เท่าเมล็ดงา แลบ้านเมืองทั้งนี้ให้บุตรพระอรรคมเหษณ์ภายหลังรักษา
 ทั้งสิ้น ตรัสเท่านั้นแล้ว พระโรคของพระองค์ยงหนักช่น ก็ตย
 จิตรเสด็จสวรรคาลัย แล้วพระราชกุมารแลพระอรรคมเหษณ์แลเสนา
 บดีพร้อมกัน ทำพระเมธถวายพระเพลิงพระบรมศพพระเจ้าณรงค์เจส
 โถสำเร็จแล้ว แลเสนาบดีทั้งปวงปรถกษากันว่า นิงไว้นานเมืองนี้จะ
 เปลา้อย จึงกราบทูลพระราชกุมารทั้ง ๕ พร้อมกันว่า จะตั้งโรง
 พิธทำการราชาภิเศก แลพระราชกุมารบุตรพระอรรคมเหษณ์ภายหลัง
 กราบทูลพระเชษฐาธิราชผู้ใหญ่ว่า บ้านเมืองทั้งนี้พระราชบิดาพระ
 ราชทานให้แก่ข้าพเจ้าแล้ว (ก็จริง แต่ข้าพเจ้าเป็นผู้น้อย) ไม่ควร

ทจระรักษา ข้าพเจ้าขอถวายพระเชษฐาธิราชทั้ง ๓ ให้ช่วยกันรักษา
 ตามผู้น้อยผู้ใหญ่ จึงพระราชกุ่มาทัง ๓ ตรัสเสมอกันว่า ชังเจ้า
 ให้สมบัตแก่พิ ๗ ไม่เอา จะลวงข้ามคำพระราชพิคามีได้ อันธรรม
 เนียมจะลวงผู้ใหญ่ได้แต่พระมหากษัตริย์ ซึ่งว่าเจ้าว่าเป็นผู้น้อย
 ผู้ใหญ่ยังอยู่จะลวงผู้ใหญ่มิได้หนักชอย แต่ขคนพระราชพิคาเจ้า
 อนุญาตแล้วจงเจ้ารักษาเมืองไปเถิด พระราชกุมารผู้น้อยกราบทลว่า
 พระเชษฐาธิราชไม่รักษาราชสมบัต ข้าพเจ้ากมรบรักษาสืบไป พระ
 ราชกุมารทั้ง ๔ ถอยทถอยเวนสมบัตแก่กันแก่กันอย แลเสนา
 พฤคมาตยทังปวงจึงปฤกษากันว่า บ้านแห่งใดไม่มีผู้ใหญ่รักษาศัตรู
 ย่อมเขี้ยคเขี้ยน อปมาเสมือนแม่น้ำอันใหญ่แห่ง ผู้ไปมาย่อมจะข้าม
 ไปได้ (มีฉนั้น) ประคจสตรไม่มีผว แมนมพนอง ๕ คน ๓๐ คน
 (คนอื่น) ก็ไม่เกรงเทามผวคนหนึ่ง ซึ่งพระราชกุมารทั้ง ๔ ถอยท
 ถอยเวนสมบัตแก่กันเห็นจะเข้าไป จึงตั้งโรงพิธีให้เชิญเสวตรถตร์มา
 ๕ ไร่กลาง ขอให้พระราชกุมารทั้ง ๔ นั่งพรอมกันทั้ง ๔ มม อาราธนา
 เทพยคาชงรักษาเสวตรถตร์พระหลกเมืองทรงเมือง ถ้าเสวตรถตร์
 จะควรแก่พระองค์ใด ให้เสวตรถตร์เลือนไปหาพระองค์นั้น จะได้
 ให้ครองราชสมบัตสืบไปตามประเวณกษัตริย์บรรณาช แลเสนา
 พฤคมาตยปฤกษาพรอมกันตั้งพิธีให้มีบายศรีช่ายชวาประโคมตริยตนตริ
 แล้วอาราธนาเทพดาแลเทพยดาเจ้าชงสิ่งสุในกำถตร์ ๗ ก็เลือนเสวตรถ
 ตร์ไปตรงนำพระที่นั่งพระราชกุมารผู้น้อย จึงเสนาพฤคมาตยทัง
 ปวงกรอองว่า กเรสุ ๗ ว่าพระมหากษัตริย์ตรัสไว้แต่ก่อน เทพ

ยศจากพร้อมภายหลัง   ควรให้พระราชกุมารองค์น้อยครองราช
 สมบัติ   ครั้น (พระราชกุมารองค์น้อยได้ราชสมบัติตั้งนั้นแล้ว) รุ่ง
 เช้ากษัตริย์ทรงราชยานกันเสวตรฉัตรไปเฝ้าพระเชษฐาทั้ง ๓ พระองค์เป็น
 อินทียกกันแล้วเสด็จมาพระราชวัง   จึงเสนาบดีมาเฝ้าตามประเวณีสยมา
 มาแต่ก่อน   แต่พระองค์ไปเฝ้าพระเชษฐาธิราชทั้ง ๓ พระองค์ประมาณ
 ๒ ชั่วโมง   แลพระเชษฐาทั้ง ๓ พระองค์จึงปรึกษากันถึงพระอนุชาธิราชกับ
 พระเสวตรฉัตรมาเฝ้าเห็นมียังควร   ชอบเราทั้ง ๓ จะไปเฝ้าจึงจะควร
 แต่ครั้นเราจะไปเฝ้าก็จะเลื่องลือไปทุกประเทศ   จำจะให้ทำค้ำหนัก
 ทำมกลางเมืองอินทนนท์   แลเราจะไปนั่งที่นั่น   แลจะให้เชิญพระอนุชา
 มานั่งพร้อมกัน   ให้เสนาบดีมาเฝ้าว่ากิจราชการเวลาหนึ่ง   จึงขาน
 เมืองอาณาจักรอยุธยาจะอยู่เย็นเป็นสุข   แลพระเชษฐาทั้ง ๓ พระ
 องค์   เห็นพระอนุชาธิราชซึ่งเป็นเจ้าแผ่นดินมายอมกราบถวายบังคม
 พระเชษฐาทั้ง ๓ พระองค์เป็นคำรบ   แลเครื่องบรรณาการซึ่งมีในแผ่นดิน
 ขึ้นเป็น ๔ ภาค   ใต้แก่พระองค์ภาคหนึ่ง   ใต้แก่พระเชษฐาทั้ง ๓
 พระองค์องค์ละภาค   แลพระองค์ทรงทศพิศราชธรรม   อยู่จำเนียรมา
 พระเชษฐาทั้ง ๓ พระองค์ปรึกษากันว่า   จะให้เจ้าแผ่นดินกันเสวตรฉัตร
 ออกนอกพระราชวังทุกวันเห็นไม่สมควร   เราจะเข้าไปเฝ้าถึงพระราชวัง
 จึงจะควรแก่บ้านเมือง   แต่นั้นไปพระเชษฐาทั้ง ๓ พระองค์ก็ไปเฝ้าถึง
 พระราชวังในท้องพระโรงนั่งตามอินทียกหลวง   แลพระเชษฐามีใต
 ถวายบังคม   พระองค์ปรึกษแผ่นดินอยู่รักษาขั้วตามคำพระราชบิดา
 อาณาจักรอยุธยาอยู่เย็นเป็นสุขเพราะพระเจ้าทรงธรรมนั้นแล ฯ

นิทานเรื่องที่ ๑๒

(เรื่องแปลงรสผลมะม่วง*)

เหลี่ยม ๑๒ นั้นจากรักไว้เป็นนิทานว่า ยังมีพระมหากษัตริย์
 พระองค์หนึ่ง ทรงพระนามกว่าพระเจ้าวาทะไตเสวยราชเมืองอกลิปะ
 มีเมืองชนเป็นอันมาก วันหนึ่งพระมหากษัตริย์เสด็จพร้อมด้วย
 พระอรรคมเหษีพระสนมทั้งปวงไปสร้างน้ำแม่น้ำอันหนึ่งชื่อหริญวัต เป็น
 ข้ำไม้กฤษณาระยะทางประมาณ ๖๐๐ เส้น มีต้นไม้กิ่งก้านน้อยลงมา
 เสมือนม่านพระองค์เสด็จบรรทมหลับอยู่ในร่มไทรนั้น แลมูลไทรนั้น
 เป็นไพรง มีสิงมาโลหมาในสกรอากาศอยู่สองสัตว์ ปลายไทรนั้น
 มีวานรกกานาอยู่ สัตว์ทั้ง ๔ เป็นมิตรกัน แลในวันนั้นกานาจึงว่าแก่
 สัตว์ทั้ง ๓ ว่า จะลักเอาสองทวยทรวงเขาแล้วจะหนีไป แลสัตว์ทั้ง ๓
 คิดกันว่า (เมอมิตร) ผู้หนึ่งทำร้ายเช่นนั้นเราจะอยู่ไปก็มิได้ วานรจึง
 จับมงกุฏครอบหัวลง ฝ่ายสุกรก็เอาหัวสอดรัตนมาลา สิงมาโลหมาใน
 ก็เอาหัวสอดสองทวยทรวงของพระอรรคมเหษี ทั้ง ๔ สัตว์ก็ออกไป
 เทยวสบายตามภาษาสัตว์

ครั้นยังมีลูกมหากษัตริย์องค์ ๑ กับลูกมนตรีคน ๑ เศรษฐี
 คน ๑ ลูกเพ็ชฌฆาตคน ๑ ไปเรียนศิลปะศาสตร์โตแล้วกลับมา พยสัตว์
 ทั้ง ๔ เห็นผิดประหลาด ว่าแต่ก่อนไม่เคยเห็นวานรจะทรงมงกุฏ สุกร
 จะทรงรัตนมาลา กานาแลสิงมาโลหมาในจะทรงสองทวยทรวง ชรอย
 เทพพยาจะลองความรู้ของเรา แลพระกุมารลูกมนตรีเศรษฐีเพ็ชฌฆาต

* นิทานเรื่องนี้ความอย่างเดียวกับเรื่อง ทริวาหนชาดก ในนิบาตชาดกฝ่ายพระ
 พุทธศาสนา

จับศรทั้ง ๕ เล่ม พระกุมารยิงวานร ลูกมนตรียิงสกร ลูกเศรษฐียิง
กากนา ลูกเพ็ชฌฆาฏยิงสิงฆาโลหมาใน ถูกสัตว์ทั้ง ๕ สิ้นชีพพร้อม
กัน แลลูกเพ็ชฌฆาฏปลดเอาเครื่องทั้งนั้นห่อผ้าสพายไปถึงต้นพระไทร
ต้น ๑ ชวนกันนอนหลับอยู่

ฝ่ายพระมหากษัตริย์กับพระอรรคมเหษิตนชนไม่เห็นเครื่องทรง
เรียกนางสนมชาววังเข้าเฝ้ามาถามก็จน จึงให้ชบเขย่นผ้านำผายใน
ซ่งล้อมพระองค์ จึงพระมหากษัตริย์ว่าชรอยอาย ไจรบาลอยเข้ามา
แล้ว ก็ให้ ไปสืบสาวดู แลข้าทหารก็ชวนกันไปเห็นกุมารทั้ง ๕ นั่งอยู่
ใต้ต้นพระไทรจึงล้อมจับตัวได้ ๆ เครื่องทรงด้วย เามาถวายพระมหา
กษัตริย์ ๆ ให้ชบเขย่นสิ่งให้ ใส่คุกเสีย แลวันหนึ่งพระมหากษัตริย์
แลพระอรรคมเหษี พร้อมด้วยนางนัสนมลงสร้างน้ำ แลยังมี
หมากม่วงใบหนึ่งลอยมาปะชายทอง นางสนมคนหนึ่งเอาหมากม่วง
มาถวาย ครั้นพระองค์สร้างเสด็จขึ้นจากน้ำก็เอาหมากม่วงมาเสวย
ไอซารสหนักหนา จึงพระยาสั่งให้นายอุทยานเอาไปปลุกไว้แล้วเสด็จ
เข้าเมือง อยู่ประมาณ ๗ ปี เจ้าสุทศันแลบุตรมนตรีบุตรเศรษฐี
บุตรเพ็ชฌฆาฏซึ่งต้องจำไว้นั้น แต่ผมนั้นยาวถึงปฤษฎางค์แล้ว วันหนึ่ง
เจ้าสุทศันคิดว่าเราทำผิดด้วยคำอาจารย์สั่งว่า อย่าให้ประมาณในคิล
๕ ประการ คิล ๘ ประการ ประมาณแล้วจึงเขาจึงทำเราได้ ถ้าเราไม่
ประมาณจะสาอันใดแก่บ้านเมืองเพียงนี้ ถึงเรา ๕ คนก็อาจสามารถจะ
ชิงเอาเมืองได้ ว่าเท่านั้นแล้วก็ชบนะเวศคาถาทั้ง ๕ คน เรียกศิลย์ศร
พระขรรค์ซึ่งเขาเก็บไว้ก็เข้ามาถึงมือ แลจึงเจ้าสุทศันว่าแก่ผู้คุมว่า

วานท่านจงไปบอกแก่พระยาเจ้าเมือง ว่าเราจะชิงเอาสมบัติพระยาใน
 ยศเดียวกัน นายผู้คุมแล่นไปทูลแก่พระมหากษัตริย์ตรีศให้ ยศประต
 เมือง แลตักกลองไชยเกรียวาวรพลทหารมาถงพระราชวังพร้อมกัน
 แลว จึงเอากุมารทั้ง ๔ ออกมาจะฆ่าเสีย กุมารทั้ง ๔ จึงแผลงศรเสียง
 ดึงพาลัน รพลชางมากล้มตายไป แลกุมารทั้ง ๔ เขาถงกำแพง
 พระราชวังคนละต่าน แลพนกำแพงทลายลง แลร้องทวยเสียงว่า
 สมบัติทงนเป็นของใคร แลพระเจ้าวิทาทะกตกใจกลัว จึงร้องไป
 ว่าสมบัติเป็นของเจ้าผู้มคักต่านภาพ ขาพเจ้าเป็นมันทขัญญาอยู่แลว
 เชิญเจ้ากุเสวยราชสมบัติในเมืองอนนเถก ขาพเจ้าจะไต่พงเจ้ากสย
 ไป ขอเชิญเจ้ากุมารทั้ง ๔ ขึ้นมายนทองพระโรงนเถกจะราชาภิเศก
 ให้ แลพระกุมารทั้ง ๔ มาพร้อมกันหน้าพระลานหลวง แลพระเจ้า
 วิทาทะเจ้าเมืองออกะลิปะ เสด็จลงจากพระที่นั่งลงมายนธอคมจินทจะ
 รัชกุมารทั้ง ๔ แลลุกเพชฌฆาฏจรงร้องชนว่า พระองค์เจ้าเป็นพระมหา
 กษัตริย์ จะเชิญขาพเจ้าทง ๓ คนเป็นแต่ยตรมนตรีเคษยจุเพชฌฆาฏ
 ไม่ยงควร ขอเชิญแต่เจ้าสทศนเจ้าของเราชงเป็นยตรพระเจ้าเมือง
 มิถลา แลพระเจ้าวิทาทะกจขขอพระหคถเของขวาเจ้าสทศนจรงชน
 ทองพระโรงนังอาศนเคยวกัน แลกุมารทั้ง ๓ กนังเป็นอนคยกันแลว
 พระเจ้าวิทาทะกปธาไลแก่เจ้าสทศนว่าน่าไคผิดแลว มิไคไคถตามตาม
 เรองเนอความไหแจง เอาเจ้ามาจำไว ขอเจ้าจงเล่าเนอความมล
 เหตุไหหน้าฟัง แลเจ้าสทศนเล่าเนอความไหพระเจ้าวิทาทะฟังว่า เดิม
 ขาพเจ้าเป็นพระราชโอรสแห่งพระเจ้าเมืองมิถลา แลพระราชบิดาไห

เจ้าสัทศันย์บรมนตรีเศรษฐีเพชฌฆาฏ ไปเรียนศิลปะศาสตร์แก่พระคายนค
 ซอว่าพระฤาษีตาไฟ เมื่อเจ้าสัทศันย์ไปนั้นเพลายื่นแล้ว พระฤาษีเทยว
 จงกรมหลับตาอยู่ แลได้ยินเสียงเจ้าสัทศันย์แลกมารทั้ง ๓ พระคายนค
 ลมตาชน เจ้าสัทศันย์แลกมารทั้ง ๓ ก็ตายเลอียดคตาศเป็นจุนไป
 แล้วพระคายนคชยเจ้าสัทศันย์แลกมารทั้ง ๓ ชน อยู่ในสำนักปรนนิบัติ
 พระคายนค ๓ เดือน เรียนศิลปะศาสตร์โตแล้วพระคายนคชยศิลปะศรให้อีก
 แล้วลาพระคายนคจะมาเมืองมิลลา พระคายนคจึงสั่งเจ้าสัทศันย์ว่า เรา
 อยู่ในฐานทนยากทคนจะมาพบ ๆ แล้วเป็นภพเป็นผล เจ้าสัทศันย์แล
 ทั้ง ๓ มายากด้วยกัน สืบไปเมื่อน่าอย่าถือว่าเป็นนายเป็นไพร่แก่กัน
 แล้วไปตามทางยากอย่าได้ประมาณลมตน แลเจ้าสัทศันย์ก็ลามาท้วย
 กันทั้ง ๔ แลมาถึงทางแห่งหนึ่งเป็นสองแพร่งไม่รู้ที่จะไป จึงมา
 ถามกัน ลูกเพชฌฆาฏนั้นจึงชนชนปลายไม้ค แลพขอจู้อนหนึ่งเท่า
 ปูนเบียงจิง โจิตเถียงกันทวยอจู้ว่าอจู้อนใด ต่างคนต่างว่าอจู้สัตว์ต่าง ๆ
 เจ้าสัทศันย์จึงว่าให้เอามาคเห็นอจู้พยัคฆ์ เจ้าสัทศันย์ทงลงให้ชยเวทค
 ถ้าเป็นอจู้สิงโตจะเป็นเพอเภทสังนั้น แลบุตรเพชฌฆาฏจึงเข้าชยให้อจู้
 ยคยาวออก ๕ ประการ บุตรเศรษฐีเข้าชยเป็นเอนหิมกระตุกเข้า บุตร
 มนตรีเข้าชยเป็นเนอหนึ่งมั่งสาครบ เจ้าสัทศันย์จึงชยใจแลจิกขุไล่เข้า
 เป็นพยัคฆ์พุกมหมา แลพยัคฆ์กลุกชนชยบุตรเพชฌฆาฏแลช่วย
 คลุกคลิกัน แลพยัคฆ์ชยตายทั้ง ๔ คนทชกันอยู่ แลศิลปะศาสตร์ชง
 เรียนกระทำให้เป็นเหตุทวยลวงคำพระฤาษีสั่ง พยัคฆ์จะโต กนหามิได้

พยัคฆ์ก็วิ่งไป แลคราที่นั้นพระกายศกก็เข้ามาช่วยชูปเจ้าสัทศันแล
 ทั้ง ๓ ขัน ๆ ก็เด้าให้พระกายศกพึงแต่ต้นจนปลายว่าประมาณเล่นจึงพยัคฆ์
 ชยตาย แลพระกายศกจึงสั่งว่าจงถอยความสัจไปข้างนาอย่าลวงศีล ๕
 ศีล ๘ แลเจ้าสัทศันก็ลาพระอาจารย์มาทางแห่งหนึ่งเป็นสองแพรง
 ก็ลงมาพบวานรทรงมงกุฏ สุกกรทรงรัตนมาลา กากนาสิงฆาโลหมาใน
 ทรงสร้อยสนิมพิมพาภรณ์ จึงเจ้าสัทศันแลทั้ง ๓ ยิงสัตว์ทั้ง ๕ ตาย
 แลเจ้าสัทศันบอกแก่พระเจ้าวทาทะแต่ต้นจนปลาย แลพระเจ้าวทาทะ
 เหตุแล้วจึงตอบคำเจ้าสัทศันว่า นาใดทำโทษแก่เจ้าทั้ง ๕ เหตุกรรมเจ้า
 แต่ยรพชาติติดตัวมาจึงทำได้ จำเดิมแต่วันนี้ไปบ้านเมืองทงนจะแต่งการ
 ราชานิกเศกด้วยนางทิพกลยาอันเป็นขัตติแห่งเรา จะได้เสวยราชสมบัติ
 แทนพระเจ้าวทาทะ ๆ ก็สั่งให้แต่งเครื่องราชานิกเศกครบเครื่องกระษัตริย์
 แลเจ้าสัทศันเสวยราชสมบัติในเมืองอกลิปะ แลเจ้าสัทศัน จึงสั่งให้
 จัดหาลูกมนตรีเคษจุ้เพื่อชณมาฏให้แก่กุมารทั้ง ๓ ตามตระกูลวงศ์ จึง
 เจ้าสัทศันปลงราชสมบัติให้แก่ล่าบผู้เป็นพระบิดา เจ้าสัทศันก็เวนสมบัติ
 ให้เป็นเจ้าเมืองมิถิลาแทนพระองค์ แลพระเจ้ากรุงมิถิลาภักตงกุมาร
 ทั้ง ๓ ตามตระกูลวงศ์รักษาพระองค์สืบไป

แลพระเจ้าวทาทะเจ้าเมืองอกลิปะผู้ให้ปลุกหมากม่วง วันหนึ่ง
 ก็ตรัสถามนายอชยานว่า หมากม่วงซึ่งให้ปลุกนั้นเป็นเหตุประการใด
 ให้มันตรระคุเป็นผลสุกฤา นายอชยานจึงกราบทูลว่ามีผลแก่แล้วแต่มี
 สีสักจกติก่อน อยู่วันหนึ่งหมากม่วงสุกหล่น จึงนายอชยานเอามา

ถวายแก่พระเจ้าวิทาตะ ๆ ก็เสวยหมากม่วง โอชารสยิ่งกว่าหมากม่วง
 ทั้งปวง แลพระเจ้าวิทาตะก็ตรึกในพระทัย พระยารอยเอ็ดซึ่งคือ
 แตนกันไม่มีหมากม่วง โอชารสเสมือนของเรา แลลี้ไปข้างหน้าอำณา
 ปรชาราษฎร์ไว้รับพระราชทาน จะเอาผลหมากม่วงปลูกเป็นผลลี้ต่อไป
 จึงสั่งแก่นายอุททยานว่า ถ้าหมากม่วงหล่นให้นายอุททยานเผาเหล็กไซ
 หัวเสียแล้วจึงรับพระราชทาน ถ้าผู้ใดได้หมากม่วงไปปลูกจะเอา นาย
 อุททยานเป็นโทษจึงลั่นชีวิตร์ แลพระเจ้าวิทาตะว่า ครั้นจะนั่งไว้เกดอก
 จะไม่รู้ไปต่างประเทศ จึงให้นายอุททยานเก็บหมากม่วงไซหัวเสีย แล้ว
 ให้เอาไปถวายแก่เจ้าเมืองวระบศ์ท่าน ๆ ได้เสวยโอชารส จึงสั่งให้
 เอาลูกในไปปลูก เมื่อพิจารณาได้เห็นรอยไซหัวหาหน่อมมีได้ พระเจ้า
 วระบศ์ท่านตรัสแก่เสนาบดีว่าพระเจ้าวิทาตะองค์นี้มีไคอยู่ในทิศพิชราช
 ธรรม เป็นพระมหากษัตริย์มจลวิชัย แต่ถวายหมากม่วงมาให้
 ไซหัวเสีย คิดว่าเมืองทั้งปวงจะเอาปลูกเป็นผล เพราะเห็นหมากม่วง
 โอชารสยิ่งกว่าหมากม่วงทั้งปวง ตรัสว่าท่านนั้นเขาก็ทำทรงพระโกรธ
 ว่า ถ้าผู้ใดทำหมากม่วงพระเจ้าวิทาตะให้ชมเสียแล้ว ๆ จะแบ่งเมือง
 ให้กินกึ่งหนึ่ง แลเสนาบดีลี้ไคมานพคนหนึ่งมากกราบทูลว่าจะขออาสา
 ไปทำหมากม่วงพระเจ้าวิทาตะให้ชมเสีย พระเจ้าวระบศ์ท่านถามมานพ
 ว่าจะเอาสิ่งใดข้าง มานพกราบทูลว่าไม่เอาสิ่งใดแล้ว แต่ว่าจะซ่าย
 หนึ่งจึงจะไคหมากม่วงมาถวาย มานพลาพระมหากษัตริย์ตรงมาเมือง
 อุกลิสะไปหานายอุททยาน ๆ จึงถามมานพว่ามาแต่เมืองใด มานพขอกว่า
 มาแต่เมืองไกล เป็นข้าพระมหากษัตริย์เจ้าเมืองนั้น รักษาอุททยาน

ทำผิดโทษถึงตายหนีพญามา จะขอฝากตัวแก่ท่านพ่อเลี้ยงปาก
 นายอุทยานก็ใจว่าจะรักษาหมากม่วงแทนตัว จึงว่าแก่มานพนั้นว่าตัว
 เป็นทุกคตมาเราจะให้กินอยู่สบาย ให้ตักน้ำรดหมากม่วงจงดี มานพ
 อยู่ด้วยนายอุทยานตักน้ำรดวันละสองเวลาถึงระควสันต์หมากม่วงตกคอก
 ออกผล วันหนึ่งพระเจ้าวิทาทะเสด็จไปชมสวน เห็นหมากม่วงเป็นผล
 ถามนายอุทยานว่าแต่ก่อนมาหมากม่วงเป็นระควเหมือนต้น ขึ้นมาเป็น
 ระควสันต์เหตุใด นายอุทยานว่าแต่ก่อนรดน้ำวันละหน ข้าพเจ้า
 ใดทุกคตคนหนึ่งมารดน้ำวันละสองหน จึงหมากม่วงเป็นผลในวสันต์
 พระเจ้าวิทาทะทรงพระ โกรธแก่นายอุทยานให้ลงพระราชอาญาถอดเสียบ
 จิ้งตังให้มานพเป็นนายอุทยาน พระราชทานเสอผ้าแพรพรรณให้รักษา
 สวนสืบไป นายอุทยานคิดว่าครั้นหมากม่วงแก่เข้าถึงจะใส่เครื่องขม
 ก็ไม่ขม จำจะงัดเสียบก่อน จึงนายอุทยานไปหาเครื่องขมทั้งปวงมา
 ปลุกกลงที่ต้นหมากม่วง แลเอาของขมเช่นน้ำรดจนหมากม่วงมีผล
 แลหมากม่วงนั้นก็ขมสิ้น นายอุทยานจึงเก็บเอาไปแล้วกัปลาคหนีไปยัง
 เมืองวรรษคีต่าน เอาหมากม่วงขมไปถวายแก่เจ้าเมืองของตัว ฝ่าย
 เจ้าเมืองวรรษคีต่านโดยนำพระทัยที่โกรธ ครั้นเห็นหมากม่วงขมแล้ว
 ก็แบ่งเมืองให้แก่มานพนั้นกึ่งหนึ่ง แลมานพรับแต่เครื่องพระราชทาน
 ถวายเมืองคืน

แลภรรยานายอุทยานไปทูลแต่พระเจ้าวิทาทะ ว่านายอุทยานสอย
 หมากม่วงได้แล้วกัปลาคหนีไป พระเจ้าวิทาทะก็สั่งให้มหาดเล็กไปดู
 แลสอยหมากม่วงมาถวาย มหาดเล็กก็กฎหมายเครื่องขมมาถวาย

